

Ochrana žien proti násiliu

Recommandation Rec (2002) 5
adoptée par le Comité des Ministres
le 30 avril 2002 et exposé des motifs

Division Egalité
Direction générale des Droits de l'Homme
Conseil de l'Europe

Odporúčanie Rec (2002) 5 Výboru ministrov členským štátom o ochrane žien proti násiliu¹

*(Prijaté Výborom ministrov dňa 30. apríla 2002
na 794. zasadaní ministrov – zástupcov)*

- Výbor ministrov, podľa článku 15.b Štatútu Rady Európy,
- znovu zdôrazňujúc, že násilie na ženách je výsledkom porušenia rovnováhy síl medzi mužmi a ženami a vedie k závažnej diskriminácii ženského pohlavia v spoločnosti aj v rodine;
- Vyhlasujúc, že násilie na ženách narušuje a oslabuje alebo anuluje nadobúdanie a užívanie ich ľudských práv a základných slobôd;
- zaznamenávajúc, že násilie na ženách predstavuje narušenie ich fyzickej, psychickej a/alebo sexuálnej integrity;
- zaznamenávajúc s obavou, že ženy bývajú často vystavované viacnásobnej diskriminácii na základe svojho pohlavia ako aj pôvodu, vrátane toho, že sa stávajú obeťami tradičných postupov alebo zvyklostí, ktoré nie sú v zhode s ich ľudskými právami a základnými slobodami;
- berúc do úvahy, že násilie na ženách je v rozpore s nastolením rovnosti a mieru a predstavuje hlavnú prekážku občianskej bezpečnosti a demokracie v Európe;
- zaznamenávajúc s obavou rozsah násilia na ženách v rodine, bez ohľadu na to, akú formu rodina má, a na všetkých úrovniach spoločnosti;
- považujúc za naliehavé bojovať s týmto javom, ktorý postihuje všetky európske spoločnosti a týka sa všetkých ich členov;

---

¹ V súlade s článkom 10.2c Rokovacieho poriadku ministrov – zástupcov si Švédsko vyhradilo právo dodržiavať alebo nedodržiavať odsek 54 tohto odporúčania.

→ pripomínajúc Záverečnú deklaráciu, prijatú na druhom summite Rady Európy (Štrasburg, 1997), v ktorej hlavy štátov a vlád členských štátov potvrdili svoje odhodlanie bojovať s násilím na ženách a so všetkými formami sexuálneho vykorisťovania žien;

→ majú na zreteli ustanovenia Európskeho dohovoru o ľudských právach (1950) a judikatúru jeho orgánov, ktoré zabezpečujú, medzi iným, právo na život a právo nebyť podrobovaný mučeniu alebo neľudskému a či ponížujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu, právo na slobodu a bezpečnosť a právo na spravodlivé súdne konanie;

→ berúc do úvahy Európsku sociálnu chartu (1961) a revidovanú Európsku sociálnu chartu (1996), najmä jej ustanovenia týkajúce sa rovnosti medzi ženami a mužmi so zreteľom na zamestnanosť, ako aj Dodatočný protokol k Európskej sociálnej charte, zakladajúci systém kolektívnych sťažností;

→ pripomínajúc tieto odporúčania Výboru ministrov členským štátom Rady Európy: Odporúčanie č. R (79) 17 týkajúce sa ochrany detí proti zlému zaobchádzaniu; Odporúčanie č. R (85) 4 o násilí v rodine; Odporúčanie č. R (85) 11 o postavení obete v rámci trestného práva a trestného konania; Odporúčanie č. R (87) 21 o pomoci obetiam a prevencii viktimizácie; Odporúčanie č. R (90) 2 o sociálnych opatreniach týkajúcich sa násillia v rodine; Odporúčanie č. R (91) 11 týkajúce sa sexuálneho vykorisťovania, pornografie a prostitúcie detí a mladistvých a obchodovania s nimi; Odporúčanie č. R (93) 2 o zdravotno-sociálnych aspektoch zneužívania detí; Odporúčanie č. R (2000) 11 o opatreniach proti obchodovaniu s ľudskými bytosťami za účelom sexuálneho vykorisťovania a Odporúčanie Rec (2001) 16 o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním;

→ pripomínajúc tiež deklarácie a rezolúcie prijaté 3. Európskou konferenciou ministrov o rovnoprávnosti žien a mužov, ktorú organizovala Rada Európy (Rím, 1993);

→ majú na zreteli Deklaráciu Spojených národov o odstránení násillia páchaného na ženách (1993), Dohovor Spojených národov o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979), Dohovor Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu a jeho protokol o predchádzaní, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, obzvlášť so ženami a deťmi (2000), Akčnú platformu, prijatú na Štvrtej svetovej konferencii o ženách (Peking, 1995) a Rezolúciu o ďalších opatreniach a iniciatívach na realizáciu Pekinskej deklarácie a Akčnej platformy, prija-

tej Valným zhromaždením OSN (23. mimoriadne zasadanie, New York, 5. – 9. jún 2000);

→ majú na zreteli Dohovor Spojených národov o právach dieťaťa (1989), ako aj jeho Opčný protokol o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii (2000);

→ majú tiež na zreteli Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce č. 182 (1999) a odporúčanie (R 190) o najhorších formách detskej práce (1999);

→ pripomínajúc základné zásady medzinárodného humanitárneho práva a obzvlášť 4. ženevský dohovor, týkajúci sa ochrany civilných osôb v čase vojny (1949), a 1. a 2. dodatkový protokol k tomuto Dohovoru;

→ pripomínajúc tiež zahrnutie zločinov súvisiacich s pohlavím a sexuálnym násilím do Stanov Medzinárodného trestného súdu (Rím, 17. júl 1998),

→ odporúča, aby vlády členských štátov:

i. Posúdili svoju legislatívu a politiku za účelom toho, aby

1. zaručili ženám uznanie, užívanie, uplatňovanie a ochranu ich ľudských práv a základných slobôd;
2. prijali nevyhnutné opatrenia, ak je to potrebné, aby zabezpečili, že ženy môžu slobodne a účinne uplatňovať svoje ekonomické a sociálne práva;
3. zabezpečili, aby sa všetky opatrenia koordinovali na celoštátnej úrovni a aby boli zamerané na potreby obetí a aby boli príslušné štátne inštitúcie ako aj mimovládne organizácie zapojené do vypracovávania a realizácie potrebných opatrení, najmä tých, ktoré sú spomenuté v tomto odporúčaní;
4. na všetkých úrovniach podporovali prácu mimovládnych organizácií zapájajúcich sa do boja proti násilliu na ženách a nadväzovali aktívnu spoluprácu s týmito mimovládnyimi organizáciami, vrátane náležitej logistickej a finančnej podpory;

ii. Uznali, že štáty majú záväzok vykonávať povinnú starostlivosť, aby predchádzali násilným činom, vyšetrovali a trestali ich, či už sa

týchto činov dopustil štát alebo súkromné osoby, a poskytovať ochranu obetiam;

- iii. Uznali, že násilie mužov na ženách je závažným štrukturálnym a spoločenským problémom založeným na nerovných mocenských vzťahoch medzi ženami a mužmi, a preto podporovali aktívnu účasť mužov na opatreniach zameraných na boj s násilím na ženách;
- iv. Podporovali všetky príslušné inštitúcie zaoberajúce sa násilím na ženách (políciu, zdravotnícke a sociálne profesie), aby vypracovávali strednodobé a dlhodobé koordinované akčné plány, ktoré stanovujú činnosti zamerané na predchádzanie násiliu a na ochranu obetí;
- v. Presadzovali výskum, zhromažďovanie údajov a vytváranie sietí na národnej a medzinárodnej úrovni;
- vi. Presadzovali zavádzanie programov vyššieho vzdelávania a výskumných stredísk aj na univerzitnej úrovni, zaoberajúcich sa problémami rovnoprávnosti, najmä násilím na ženách;
- vii. Zlepšili spoluprácu medzi vedeckou komunitou, mimovládnyimi organizáciami v oblasti, subjektmi rozhodovania a legislatívnymi, zdravotníckymi, vzdelávacími, sociálnymi a politickými orgánmi, aby navrhovali koordinované opatrenia proti násiliu;
- viii. Prijali a realizovali opatrenia opísané v prílohe k tomuto odporúčaní takým spôsobom, ktorý považujú za najvhodnejší vo svetle národných okolností a preferencií, a za týmto účelom zvažili zavedenie národného plánu opatrení pre boj s násilím na ženách;
- ix. Informovali Radu Európy o podpore ustanovení tohto odporúčania na národnej úrovni.

Príloha k Odporúčaniu Rec (2002)5

Vymedzenie pojmov

1. Na účely tohto odporúčania sa pojem „násilie na ženách“ má chápať ako akýkoľvek skutok rodovo podmieneného násillia, ktoré má za následok alebo pravdepodobne bude mať za následok telesnú, sexuálnu alebo psychickú ujmu alebo utrpenie žien, vrátane hrozieb takých skutkov, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, bez ohľadu na to, či sa vyskytuje vo verejnom alebo súkromnom živote. Zahrnuje, ale neobmedzuje sa, na nasledujúce:
  - a) násilie vyskytujúce sa v rodine alebo domácnosti, vrátane, medzi iným, fyzickej a psychickej agresivity, emocionálneho a psychického zneužívania, znásilnenia a sexuálneho zneužívania, incestu, znásilnenia medzi manželmi, pravidelnými alebo príležitostnými partnermi a druhmi a družkami, zločiny spáchané v mene cti, mrzačenie ženských pohlavných orgánov a iné tradičné praktiky škodlivé pre ženy, ako sú napríklad nútené sobáše;
  - b) násilie vyskytujúce sa v širokej verejnosti, vrátane, medzi iným, znásilnenia, sexuálneho zneužívania, sexuálneho obťažovania a zavražďovania v práci, v inštitúciách alebo inde, obchod so ženami na účely sexuálneho vykorisťovania a ekonomického vykorisťovania a sex turistiky;
  - c) násilie, ktorého sa dopúšťa alebo ktoré pardonuje štát alebo jeho úradníci;
  - d) porušovanie ľudských práv žien v situáciách ozbrojeného konfliktu, najmä branie rukojemníkov, nútené presuny, systematické znásilňovanie, sexuálne otroctvo, nútené tehotenstvo a obchod na účely sexuálneho vykorisťovania a ekonomického vykorisťovania.

Všeobecné opatrenia týkajúce sa násilia na ženách

2. Je na zodpovednosti a v záujme štátov ako aj prioritou národnej politiky zabezpečiť právo žien na to, aby neboli podrobované násiliu akéhokoľvek druhu alebo zo strany akejkolvek osoby. Za týmto účelom sa štáty nesmú dovoľávať zvyku, náboženstva alebo tradície ako prostriedku na vyhnutie sa tomuto záväzku.
3. Členské štáty by mali zavádzať, rozvíjať a/alebo, ak to bude potrebné, zlepšovať národnú politiku proti násiliu, založenú na:
  - a) maximálnej bezpečnosti a ochrane obetí;
  - b) poskytovaní optimálnych podporných a pomocných štruktúr prenasledovaným ženám, ktoré zabraňujú druhej viktimizácii;
  - c) úprave trestného a občianskeho práva, vrátane súdneho konania;
  - d) zvýšení informovanosti verejnosti a vzdelávania detí a mládeže;
  - e) zabezpečení špeciálneho školenia pre profesionálov čeliacich násiliu na ženách;
  - f) prevencii vo všetkých oblastiach, ktoré s tým súvisia.
4. V tomto rámci bude nevyhnutné založiť, ak to len bude možné, na národnej úrovni a ak to bude potrebné, v spolupráci s regionálnymi a/alebo miestnymi úradmi, vládnu koordinačnú inštitúciu alebo orgán zodpovedný za realizáciu opatrení na boj s násilím na ženách ako aj pravidelné monitorovanie a vyhodnocovanie akejkolvek právnej reformy alebo novej formy zasahovania v oblasti opatrení proti násiliu po porade s mimovládnyimi organizáciami a akademickými a inými inštitúciami.
5. Výskum, zhromažďovanie údajov a vytváranie sietí na národnej a medzinárodnej úrovni by sa mali rozvíjať najmä v nasledovných oblastiach:
  - a) vypracovávanie štatistiky klasifikovanej podľa pohlaví, integrovanej štatistiky a spoločných ukazovateľov, aby sa lepšie vyhodnocoval rozsah násilia na ženách;
  - b) strednodobé a dlhodobé následky útokov na obeť;

- c) dôsledky násilia na tých, ktorí sú jeho svedkami, medzi iným aj v rodine;
- d) zdravotné, sociálne a ekonomické náklady spojené s násilím na ženách;
- e) posúdenie účinnosti súdneho a právneho systému v boji s násilím na ženách;
- f) príčiny násilia na ženách, t. j. dôvody, ktoré spôsobujú, že sa muži stávajú násilnými, a dôvody, prečo spoločnosť pardonuje také násilie;
- g) vypracovanie kritérií pre orientáciu (orientačnú štatistiku v oblasti násilia).

Informácie, povedomie verejnosti, vzdelávanie a školenie

Členské štáty by mali:

6. zhromažďovať a sprístupňovať širokej verejnosti vhodné informácie týkajúce sa rôznych typov násilia a ich dôsledkov pre obeť, vrátane integrovaných štatistických údajov s využitím všetkých dostupných médií (tlač, rozhlas, televízia atď.);
7. mobilizovať verejnú mienku organizovaním alebo podporovaním konferencií a informačných kampaní, aby si spoločnosť bola vedomá problému a jeho ničujúcich účinkov na obeť a spoločnosť vo všeobecnosti a mohla preto diskutovať o téme násilia na ženách otvorene, bez predsudkov alebo zaujatosti;
8. do základných školiacich programov pre príslušníkov a príslušníčky policajných síl, pracovníkov a pracovníčky súdu a v oblasti zdravotníctva a sociálnej práce zahrnúť prvky týkajúce sa prístupu k domácejmu násiliu ako aj všetkým iným formám násilia postihujúceho ženy;
9. do odborných výcvikových programov týchto pracovníkov a pracovníčok zaradiť informácie a školenie tak, aby im poskytli pro-

striedky na vyhľadávanie a zvládanie krízových situácií a aby sa zlepšil spôsob, akým sú obeť prijímané, vypočuté a akým sa im poskytuje poradenstvo;

10. podporovať účasť týchto pracovníkov a pracovníčok v špecializovaných výcvikových programoch tým, že budú integrovaní do programu odmeňovania podľa zásluh;
11. podporovať zaraďovanie otázok týkajúcich sa násilia na ženách do školenia sudcov;
12. podporovať samoregulačné profesie, ako sú napríklad terapeuti, terapeutky, aby vypracovávali stratégie proti sexuálnemu zneužívaniu, ktoré by mohli páchať osoby v mocenskom postavení;
13. organizovať kampane na zvýšenie informovanosti o násilí mužov na ženách, zdôrazňovať, že muži by mali byť zodpovední za svoje činy, a nabádať ich, aby analyzovali a odstraňovali mechanizmy násilia a aby zmenili svoje správanie;
14. zavádzať alebo posilňovať rodovú perspektívu vo vzdelávacích programoch o ľudských právach a zdôrazňovať v programoch sexuálnej výchovy dôležitosť rovnosti pohlaví a vzájomnú úctu;
15. zabezpečiť, aby chlapci a dievčatá dostávali základné vzdelanie, ktoré sa vyhýba sociálnym a kultúrnym šablónam a stereotypným úlohám pre pohlavia a zahrnuje školenie v asertívnych zručnostiach, s osobitnou pozornosťou venovanou mladým ľuďom s problémami v škole; školiť všetkých príslušníkov a príslušníčky učiteľskej profesie, aby integrovali pojem rovnosti rodov do svojho vyučovania;
16. zaraďovať špecifické informácie do školských osnov o právach detí, zriadiť linky pomoci, inštitúcie, kde môžu vyhľadať pomoc a nájsť osoby, na ktoré sa môžu s dôverou obrátiť.

Médiá

Členské štáty by mali:

17. nabádať médiá, aby presadzovali nestereotypný obraz žien a mužov, založený na úcte k ľudskej osobnosti a ľudskej dôstojnosti, a aby sa vyhýbali programom spájajúcim násilie a sex; pokiaľ je to možné, tieto kritériá by sa mali zohľadňovať aj v oblasti nových informačných technológií;
18. nabádať médiá, aby sa zúčastňovali na informačných kampaniach, ktoré upozorňujú širokú verejnosť na násilie na ženách;
19. podporovať organizáciu školení na informovanie odborníkov a odborničok z médií a upozorňovať ich na možné dôsledky programov, ktoré spájajú násilie a sex;
20. podporovať vypracovávanie kódexov správania pre odborníkov a odborničky z médií, ktoré by mali brať do úvahy problém násilia na ženách, a v kompetencii organizácií dohliadajúcich na médiá, ktoré už boli ustanovené alebo sa majú zakladať, podporovať zaraďovanie úloh zaoberajúcich sa problémami týkajúcimi sa násilia na ženách a sexizmu.

Miestne, regionálne a mestské plánovanie

Členské štáty by mali:

21. nabádať subjekty riadenia v oblasti miestneho, regionálneho a mestského plánovania, aby brali do úvahy potrebu posilňovať bezpečnosť žien a zabraňovať výskytu násilných činov na verejných miestach;
22. pokiaľ je to možné, prijať v tejto súvislosti všetky nevyhnutné opatrenia týkajúce sa najmä verejného osvetlenia, organizácie verejnej dopravy a taxi služieb, projektovania a plánovania parkovísk a obytných budov.

Pomoc obetiam a ich ochrana (priятие, zaobchádzanie a poradenstvo)

Členské štáty by mali:

23. zabezpečiť, aby obeť bez akejkoľvek diskriminácie dostali okamžitú a komplexnú pomoc, zabezpečenú koordinovaným, multidisciplinárnym a profesionálnym úsilím, či už podajú sťažnosť alebo nie, vrátane lekárskeho a súdne lekárskeho vyšetrenia a ošetrovania, spolu s posttraumatickou, psychologickou a sociálnou podporou ako aj právnu pomocou; toto by sa malo poskytovať dôverne, bezplatne a malo by to byť k dispozícii 24 hodín;
24. predovšetkým zabezpečiť, aby všetky služby a zákonné prostriedky, ktoré sú k dispozícii obetiam domáceho násillia, sa poskytovali ženám prisťahovalkyniam na ich žiadosť;
25. prijať všetky potrebné opatrenia, aby bolo zabezpečené, že zhromažďovanie súdnych dôkazov a informácií sa vykonáva podľa štandardných protokolov a formulárov;
26. poskytovať dokumentáciu, osobitne určenú obetiam, ktorá ich jasne a zrozumiteľne informuje o ich právach, službách, ktorých sa im dostalo, a krokoch, s ktorými by mali počítať alebo ich uskutočniť, bez ohľadu na to, či podali sťažnosť alebo nie, ako aj o tom, ako môžu aj naďalej dostávať psychologickú, zdravotnícku a sociálnu podporu a právnu pomoc;
27. podporovať spoluprácu medzi políciou, zdravotníckymi a sociálnymi službami a súdnym systémom na zabezpečenie takýchto koordinovaných krokov a povzbudzovať a podporovať zakladanie spolupracujúcej siete mimovládnych organizácií;
28. podporovať vytváranie pohotovostných služieb, ako sú napríklad anonymné bezplatné telefonické linky pomoci pre obeť násillia a/alebo osoby čeliace situáciám násillia alebo nimi ohrozené; pravidelne monitorovať hovory a vyhodnocovať údaje získané z poskytnutej pomoci, s náležitým ohľadom na normy o ochrane údajov;

29. zabezpečiť, aby policajné a iné orgány na presadzovanie zákona prijímali obeť, zaobchádzali s nimi a poskytovali im poradenstvo vhodným spôsobom, založeným na úcte k ľudským bytostiam a dôstojnosti, a aby vybavovali sťažnosti dôverne; obeť by mali byť vypočuté bez omeškania špeciálne vyškolenými pracovníkmi a pracovníčkami v priestoroch, ktoré sú určené na to, aby umožnili vytvoriť dôverný vzťah medzi obeťou a policajným úradníkom či úradníčkou a zabezpečiť, pokiaľ je to možné, že obeť násillia vypočuje žena, ak si to budú želať;
30. za týmto účelom urobiť kroky na zvýšenie počtu policajtiiek na všetkých úrovniach zodpovednosti;
31. zabezpečiť, aby sa o deti vhodne a komplexne postaral špecializovaný personál na všetkých príslušných úrovniach (počiatočné prijatie, polícia, oddelenie štátneho zástupcu a súdy) a aby bola poskytnutá pomoc prispôbena potrebám dieťaťa;
32. urobiť kroky na zabezpečenie potrebnej psychologickej a morálnej podpory pre deti, ktoré sú obeťami násillia, zakladaním vhodných zariadení a zabezpečením personálu školeného na zaobchádzanie s deťmi od počiatočného kontaktu až po zotavenie; tieto služby by sa mali poskytovať bezplatne;
33. prijať všetky potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby žiadna z obetí netrpela sekundárnou (opätovnou) viktimizáciou alebo akýmkoľvek rodovo necitlivým zaobchádzaním zo strany polície, zdravotníckych alebo sociálnych pracovníkov a pracovníčok zodpovedných za pomoc, ako aj pracovníkov a pracovníčok súdu.

Trestné právo, občianske právo a súdne konanie

Trestné právo

Členské štáty by mali:

34. zabezpečiť, aby trestné právo stanovovalo, že akýkoľvek akt násillia voči osobe, najmä fyzického alebo sexuálneho násillia, predstavoval

porušenie fyzickej, psychickej a/alebo sexuálnej slobody a integrity tejto osoby a nie výlučne porušenie morálky, cti alebo slušnosti;

35. stanoviť vhodné opatrenia a sankcie vo vnútroštátnej legislatíve, umožňujúce prijať rýchle a účinné opatrenia proti páchatelom násilia a napraviť bezprávie na ženách, ktoré sú obeťami násilia. Vnútroštátne právo by najmä malo:
- trestať sexuálne násilie a znásilnenie medzi manželmi, pravidelnými alebo príležitostnými partnermi a druhmi a družkami;
  - trestať akýkoľvek sexuálny akt spáchaný voči osobe, ktorá k tomu nedala súhlas, dokonca aj keď nevykazuje známky odporu;
  - trestať sexuálnu penetráciu akéhokoľvek charakteru alebo akýmkoľvek prostriedkami, spáchanú na osobe, ktorá s tým nesúhlasí;
  - trestať akékoľvek zneužitie zraniteľnosti tehotnej, bezbrannej, chorej, telesne alebo duševne postihnutej alebo závislej obeť;
  - trestať akékoľvek zneužitie postavenia páchatela a najmä dospelého zoči-voči dieťaťu.

Občianske právo

Členské štáty by mali:

36. zabezpečiť, aby v prípadoch, keď boli zistené skutočnosti o násilí, obeť dostali vhodnú kompenzáciu za akúkoľvek materiálnu, telesnú, psychickú, morálnu a spoločenskú ujmu, ktorú utrpeli, zodpovedajúcu stupňu závažnosti, vrátane vzniknutých právnych výdavkov;
37. počítať so zriaďovaním systémov financovania na kompenzáciu obeť.

Súdne konanie

Členské štáty by mali:

38. zabezpečiť, aby boli všetky obeť násilia schopné začať konanie, a ak to bude potrebné, aj verejné alebo súkromné organizácie s právnou subjektivitou, konajúce na ich obhajobu, či už spolu s obeťami alebo v ich mene;
39. prijať ustanovenia na zabezpečenie toho, aby trestné konanie mohol začať aj štátny zástupca či zástupkyňa;
40. nabádať štátnych zástupcov a zástupkyne, aby považovali násilie na ženách a deťoch za prirážajúci alebo rozhodujúci faktor pri rozhodovaní o tom, či trestne stíhať alebo nie vo verejnom záujme;
41. urobiť všetky potrebné kroky na zabezpečenie toho, aby sa vo všetkých štádiách konania bral do úvahy fyzický a psychický stav obeť a aby mohli dostávať lekársku a psychologickú starostlivosť;
42. počítať s vytváraním osobitných podmienok pre vypočúvanie obeť alebo svedkov násilia, aby sa predišlo opakovaniu svedectva, a zmenšili sa tak traumatizujúce účinky konania;
43. zabezpečiť, aby procesný poriadok zabraňoval neoprávnenému a/alebo ponížujúcemu vypočúvaniu obeť alebo svedkov násilia, náležite prihliadajúc na traumu, ktorú utrpeli, s cieľom vyhnúť sa ďalšej traume;
44. ak je to potrebné, zabezpečiť, aby boli prijaté opatrenia na účinnú ochranu obeť proti hrozbám a možným aktom pomsty;
45. prijať konkrétne opatrenia na zabezpečenie ochrany práv detí počas konania;
46. zabezpečiť, aby deti na všetkých pojednávaniach sprevádzal ich právny zástupca alebo dospelý podľa ich výberu, ak je to potrebné, pokiaľ súd v súvislosti s takou osobou nevynesie protikladné odôvodnené rozhodnutie;

47. zabezpečiť, aby deti mohli začať konanie prostredníctvom svojho právneho zástupcu, štátnej alebo súkromnej organizácie alebo akejkoľvek dospeléj osoby podľa svojho výberu schváleného zákonnými orgánmi, a ak to bude potrebné, aby mali prístup k bezplatnej právnej pomoci;
48. zabezpečiť, aby u sexuálnych priestupkov a trestných činov nezačala žiadna premlčacia doba do dňa, v ktorý obeť dosiahne plnoletosť;
49. stanoviť, aby bola požiadavka profesionálneho utajenia výnimočne zrušená v prípade osôb, ktoré sa môžu poučiť z vykonaných vyšetrovaní alebo informácií poskytnutých v utajení v súvislosti s prípadmi detí podrobených sexuálnemu násiliu .

Intervenčné programy pre páchatelov násilia

Členské štáty by mali:

50. organizovať intervenčné programy určené na to, aby nabádali páchatelov násilia k prijatiu nenásilných vzorcov správania, a to tým, že im pomôžu uvedomiť si svoje skutky a uznať svoju zodpovednosť;
51. poskytnúť páchatelovi možnosť dodržiavať intervenčné programy nie ako alternatívu trestu, ale ako dodatočné opatrenie zamerané na prevenciu násilia; účasť na takých programoch by mala byť ponúkaná na základe dobrovoľnosti;
52. posúdiť zakladanie špecializovaných, štátom schválených intervenčných centier pre násilných mužov a podporovať centrá iniciované mimovládnyimi organizáciami a združeniami v rámci dostupných zdrojov;
53. zabezpečiť spoluprácu a koordináciu medzi intervenčnými programami orientovanými na mužov a programami, ktoré sa zaoberajú ochranou žien.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na sexuálne násilie

Genetická databanka

Členské štáty by mali:

54. zvážiť zakladanie národných databánek a európskej databanky obsahujúcej genetický profil všetkých identifikovaných páchatelov a stôp neidentifikovaných páchatelov sexuálneho násilia, aby sa zaviedla účinná politika na zadržanie delikventov, prevenciu opakovaných deliktov a aby sa zohľadnili normy ustanovené domácou legislatívou a Radou Európy v tejto oblasti.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na násilie v rodine

Členské štáty by mali:

55. klasifikovať všetky formy násilia v rodine ako trestný čin;
56. prehodnotiť a/alebo zvýšiť tresty, ak to bude potrebné, za zámerné ťažké ublíženie na tele, spáchané v rodine, bez ohľadu na to, ktorého člena rodiny sa to týka;
57. vylúčiť cudzoložstvo ako ospravedlnenie pre násilie v rodine;
58. počítať s možnosťou prijatia opatrení, aby:
  - a) umožnili policajným zložkám vstúpiť do obydľia ohrozenej osoby, zatknúť páchatela a zabezpečiť, aby sa on alebo ona dostali pred sudcu;
  - b) umožniť sudcovi prijať predbežné opatrenia zamerané na ochranu obetí, vydanie zákazu páchatelovi, aby kontaktoval obeť, komunikoval s obeťou alebo aby sa priblížil k obeť, aby býval v určitých vymedzených oblastiach alebo aby do nich mohol vstúpiť;

- c) zaviesť povinný záznam o zásahu, aby polícia a zdravotnícke a sociálne služby dodržiavali rovnaký postup;
  - d) podporovať proaktívne služby na ochranu obetí, ktoré prevezmú iniciatívu a kontaktujú obeť, len čo polícia dostane hlásenie;
  - e) zabezpečiť hladkú spoluprácu všetkých inštitúcií, ktorých sa to týka, ako sú napríklad policajné orgány, súdy a služby na ochranu obetí, aby umožnili obeť prístup k všetkým relevantným právnym a praktickým opatreniam pre prijatie pomoci a podniknutie krokov proti páchatelovi v riadnych termínoch a bez neželaného kontaktu s páchatelom;
  - f) trestať všetky porušenia opatrení, ktoré úrady uložia páchatelom.
59. Ak to bude potrebné, uvažovať o pridelovaní nezávislého práva na trvalý pobyt ženám prisťahovalkyniam, ktoré boli/sú obeťami domáceho násillia, a umožniť im tak opustiť svojich násilníckych manželov bez toho, že by museli odísť z hostiteľskej krajiny.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na sexuálne obťažovanie

Členské štáty by mali:

- 60. urobiť kroky, aby zakázali všetky druhy správania sexuálneho charakteru alebo iného rodovo podmieneného správania, ktoré ovplyvňuje dôstojnosť žien pri práci, vrátane správania nadriadených a kolegov; týka sa to všetkých druhov správania sexuálneho charakteru, u ktorých páchatel využíva postavenie autority, kdekolvek k nemu dôjde (vrátane takých situácií, ako sú susedské vzťahy, vzťahy medzi študentmi a učiteľmi, obťažovanie po telefóne atď.). Tieto situácie predstavujú narušenie dôstojnosti osôb;
- 61. presadzovať uvedomovanie si, informovanosť a prevenciu sexuálneho obťažovania na pracovisku alebo vo vzťahu k práci, bez ohľadu na to, kde sa môže vyskytnúť, a prijať vhodné opatrenia na ochranu žien a mužov proti takému správaniu.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na mrzačenie pohlavných orgánov

Členské štáty by mali:

- 62. trestať akékoľvek mrzačenie ženských alebo dievčenských pohlavných orgánov či už s jej alebo bez jej súhlasu; pod mrzačením pohlavných orgánov sa rozumie vyrezanie klitorisu, ženská obriezka a infibulácia;
- 63. potrestať každú osobu, ktorá sa vedome zúčastnila, umožnila alebo podporila akúkoľvek formu mrzačenia ženských pohlavných orgánov, so súhlasom alebo bez súhlasu dotknutej osoby; také skutky musia byť trestné dokonca aj vtedy, keď boli vykonané iba čiastočne;
- 64. organizovať informačné a preventívne kampane zamerané na populačné skupiny, ktorých sa to týka, najmä na prisťahovalcov a utečencov, na zdravotné riziká pre obeť a tresty pre páchatelov;
- 65. upozorňovať zdravotnícke profesie, najmä lekárov a lekárky, zodpovedných za predpôrodnú a popôrodnú lekársku starostlivosť a za monitorovanie zdravotného stavu detí;
- 66. dohodnúť sa na uzatváraní alebo posilnení bilaterálnych dohôd týkajúcich sa prevencie a zákazu zmrzačovania ženských pohlavných orgánov a trestného stíhania páchatelov;
- 67. posúdiť možnosť pridelenia osobitnej ochrany týmto ženám ako ohrozenej skupine z rodovo podmienených dôvodov.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násilia v situáciách konfliktu a v situáciách po konflikte

Členské štáty by mali:

68. trestať všetky formy násilia na ženách a deťoch v situáciách konfliktu v súlade s ustanoveniami medzinárodného humanitárneho práva, či už k nim dôjde vo forme poníženia, mučenia, sexuálneho otroctva alebo úmrtia v dôsledku týchto akcií;
69. trestať znásilnenie, sexuálne otroctvo, nútené tehotenstvo, vynútenú sterilizáciu alebo akúkoľvek inú formu sexuálneho násilia porovnateľnej závažnosti ako netolerateľné porušenie ľudských práv, ako zločiny proti ľudskosti a, ak boli spáchané v kontexte ozbrojeného konfliktu, ako vojnové zločiny;
70. zabezpečiť ochranu obetí na národných súdoch a medzinárodných súdnych tribunáloch vedúcich súdne procesy za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny a poskytnúť im zákonný trvalý pobyt prinajmenšom počas súdneho konania;
71. zabezpečiť sociálnu a právnu pomoc všetkým osobám, ktoré boli predvolané, aby svedčili pred národnými súdmi a medzinárodnými súdnymi tribunálmi vedúcimi súdne procesy pre genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny;
72. posúdiť poskytnutie štatútu utečenca alebo sekundárnej ochrany z dôvodov rodovo podmieneného prenasledovania a/alebo poskytnutie štatútu pobytu z humanitárnych dôvodov ženským obetiam násilia počas konfliktov;
73. podporovať a financovať mimovládne organizácie poskytujúce poradenstvo a pomoc obetiam násilia počas konfliktov a v situáciách po konfliktoch;
74. v situáciách po konflikte presadzovať zaradenie problémov špecifických pre ženy do procesu rekonštrukcie a politickej obnovy v postihnutých oblastiach;

75. zabezpečiť na národnej a medzinárodnej úrovni, aby všetky zásahy do oblastí, ktoré boli postihnuté konfliktami, vykonávali pracovníci a pracovníčky, ktorí absolvovali školenie v rodovo citlivom prístupe;
76. podporovať a financovať programy, ktoré sú založené na rodovo citlivom prístupe pri poskytovaní pomoci obetiam konfliktov a prispievajú k rekonštrukčným a repatriačným úsiliam po konflikte.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násilia v inštitucionálnych prostrediach

Členské štáty by mali:

77. trestať všetky formy fyzického, sexuálneho alebo psychického násilia spáchaného alebo pardonovaného štátom alebo jeho úradníkmi, kdekoľvek k nemu dôjde, a najmä vo väzniciach a nápravných zariadeniach, psychiatrických ústavoch atď.;
78. trestať všetky formy fyzického, sexuálneho alebo psychického násilia spáchaného alebo pardonovaného v situáciách, v ktorých sa možno dovoľávať zodpovednosti štátu alebo tretej strany, napríklad v internátnych školách, domovoch dôchodcov a iných zariadeniach.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa nerešpektovania slobody výberu v súvislosti s reprodukciou

Členské štáty by mali:

79. zakázať nútenú sterilizáciu alebo interrupcie, antikoncepciu vnútornú pod nátlakom alebo násilím a selekciu pred narodením podľa pohlavia a za týmto účelom prijať všetky potrebné opatrenia.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa zabíjania v mene cti

Členské štáty by mali:

80. trestať všetky formy násilia na ženách a deťoch, spáchané v súlade so zvyklosťou „zabitia v mene cti“;
81. prijať všetky potrebné opatrenia na predchádzanie „zabíjaniu v mene cti“, vrátane informačných kampaní zameraných na populačné skupiny a príslušných odborníkov, najmä sudcov a pracovníkov v oblasti práva;
82. trestať každého, kto sa vedome zúčastňuje, umožňuje alebo podporuje „zabíjanie v mene cti“;
83. podporovať mimovládne organizácie a iné skupiny, ktoré bojujú s týmito zvyklosťami.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násilných sobášov

Členské štáty by mali:

84. zakázať nútené sobáše uzatvárané bez súhlasu osôb, ktorých sa to týka;
85. prijať potrebné opatrenia na prevenciu a zastavenie praktík týkajúcich sa predaja detí.

Podľa textu prekladu uverejneného na stránke:
http://www.fenestra.sk/download/rada_europy.doc

Redakčná úprava: Aspekt, Aliancia žien a Informačná kancelária Rady Európy
v Bratislave

Vysvetľovacie memorandum k Odporúčaniu č. Rec (2002) 5 Výboru ministrov Rady Európy o ochrane žien proti násiliu

I. Úvodné poznámky

A. Všeobecne

1. Po mnoho rokov bolo násilie na ženách nepreskúmaná, ba až tabuizovaná záležitosť. A hoci nový význam pojmu ľudské práva a zavedenie nástrojov na ich ochranu pomohli spustiť kampaň proti ich zneužívaniu a proti násiliu na ženách, na rozdiel od iných aspektov rodovej nerovnosti medzi ženami a mužmi Európa začala uznávať túto otázku ako problém až v 70. a 80. rokoch minulého storočia. Postupné odkrývanie existencie a rozsahu problému prebiehalo súčasne s uznaním princípu právnej rovnosti žien a mužov¹ (*de jure*).
2. Povedomie verejnosti o tomto probléme, podporované feministickými skupinami a mimovládnyimi organizáciami², rástlo: tieto organizácie skombinovali praktické podporné opatrenia s verejnými kampaniami, a pomáhali tak začleniť boj s násilím páchaným na ženách do programov inštitúcií.
3. Opatrenia prijímané na úrovni vlád a medzinárodných organizácií ešte viac zdôraznili univerzálny charakter problému. Rozsiahle politiky a stratégie zavádzali OSN, Rada Európy, EÚ a v poslednom období aj iné organizácie, napríklad OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe.

¹ Pozri Chronológiu v Prílohe I.

² Vďaka najmä za ich prácu v tejto oblasti, napríklad zakladanie informačných centier, azylových domov pre obeť atď.

4. Po rozsiahlych konzultáciách spustili koalície ženských organizácií z rôznych krajín na Svetovej konferencii OSN o ľudských právach (Viedeň, jún 1993) lobbing za to, aby bola táto problematika formálne uznaná ako porušovanie základných ľudských práv žien. Tento postoj posilnila Akčná platforma (*Platform for Action*) prijatá na IV. svetovej konferencii OSN o ženách (Peking, 4. – 15. september 1995), ktorá vyzvala vlády, aby prijali integrované opatrenia na odstránenie násilia na ženách (pozri Kap. VI.D Akčnej platformy).
5. V roku 1994 vymenovala OSN Osobitného spravodajcu pre násilie na ženách, jeho príčiny a dôsledky, ktorý je zodpovedný za zdokumentovanie a analýzu týchto otázok. Niektoré krajiny už implementovali medzinárodné dohovory o násilí na ženách, napr. Americký dohovor o prevencii, trestaní a odstránení násilia na ženách z roku 1984.
6. Násilie na ženách sa stalo verejným problémom iba nedávno; prieskumy v tejto oblasti a hľadanie riešení pokračujú a priťahujú pozornosť väčšiny členských krajín Rady Európy.

B. Hlavné charakteristiky: univerzálny a mnohotvárný problém

7. Násilie na ženách je problematika, ktorá doposiaľ nebola adekvátne preskúmaná. Otázky a odpovede na túto problematiku sa navyše aj v členských krajinách Rady Európy rôznia. Niektoré krajiny s riešením tohto problému iba začínajú, zatiaľ čo iné už majú viac ako dve desaťročia skúseností s formulovaním nových postupov boja proti násiliu. Rozdiely medzi krajinami existujú aj v tom, na aké konkrétne formy násilia sa zameriava reforma právneho systému, pomoc a záujem médií.
8. Násilie páchané na ženách má aj svoju „skrytú stránku“: z prieskumov uskutočnených v rôznych krajinách je zrejmé, a platí to pre všetky formy násilia, že počet oznámených a zaznamenaných prípadov je podstatne nižší, ako je skutočnosť.
9. Na základe uskutočnených štúdií a zozbieraných údajov sa vynárajú mnohé široké črty tohto problému. Prvou je jeho univerzálna povaha: násilie na ženách sa objavuje vo všetkých krajinách a vo všet-

kých vrstvách spoločnosti. Ovplyvňuje ľudí každého veku, etnického pôvodu a náboženského vyznania, bez ohľadu na ich profesionálnu orientáciu či osobné okolnosti, bez ohľadu na to, či patria k určitej národnostnej menšine.

10. Násilie má rôzne formy: verbálnu, fyzickú, sexuálnu, psychickú, ekonomickú alebo citovú. Môže byť páchané v rodine alebo v domácnosti, alebo v rámci širšej komunity. Určité ekonomické problémy (spôsobujúce nezamestnanosť alebo chudobu), politické krízy a ozbrojené konflikty (pri ktorých dochádza k rozsiahlej migrácii) môžu okolnosti situáciu ešte komplikovať a zo žien, ktoré sa často nachádzajú v situácii ohrozenia, sa stávajú priame cieľe³.

C. Legislatívne rozdiely medzi členskými krajinami Rady Európy

11. V rámci členských krajín Rady Európy existujú veľké legislatívne rozdiely. Dva faktory majú v tejto oblasti veľký vplyv: či má krajina právny systém oponentný alebo vyšetrovací a či má ústavne zakotvenú ochranu ľudských práv. Druh právneho systému ovplyvňuje najmä právne postupy, menej už formu a obsah legislatívy. *Existencia ústavy alebo medzinárodných záväzkov, ktoré môžu alebo nemusia byť súčasťou národnej legislatívy, pomôže určiť, či sa násilie na ženách v danej krajine považuje za porušenie ľudských práv a základných slobôd, alebo nie.*
12. Ďalším významným rozdielom je, že niektoré krajiny zaviedli špecifické legislatívne, prípadne právne postupy, a vyslali tak jasný signál, že už nebudú tolerovať násilie na ženách.
13. Hoci je ešte priskoro hovoriť o legislatívnych trendoch, najnovšie informácie naznačujú ďalšiu ochotu niektorých členských krajín riešiť násilie na ženách; niektoré krajiny zavádzajú také inovatívne opatrenia, akými sú napríklad predbežné opatrenia, ktoré bránia páchatelovi vstúpiť do domu alebo iných priestorov obete⁴.

³ Ohľadom rôznych foriem násilia pozri Prílohu II.

⁴ Pozri štúdiu Legislatíva v členských krajinách Rady Európy v oblasti násilia na ženách (*Legislation in the member states of the Council of Europe in the field of violence against women*), zverejnenú v januári 2001 (dokument č. EG(2001)3 prov.)

D. Pôvod odporúčaní: práca Rady Európy⁵

14. Od druhej polovice 70. rokov prijala Rada Európy, ale najmä jej prvý Výbor na podporu rovnosti medzi ženami a mužmi, viacero iniciatív na podporu ochrany žien pred násilím.
15. Pripravené boli odporúčania ohľadom práv obetí násilia na pomoc a právne prostriedky, ktoré majú k dispozícii, ako aj ohľadom úcty, ktorá im prináleží v každej etape trestného konania. Zdôrazňovala sa aj prevencia a vzdelávanie. Uskutočnili sa mnohé štúdie a prieskumy, boli sformulované návrhy⁶, ktoré viedli k 3. Európskej konferencii ministrov o rovnosti medzi ženami a mužmi (Rím, 21. – 22. október 1993) na tému: Stratégie na odstránenie násilia na ženách v spoločnosti: médiá a ostatné prostriedky (*Strategies for the elimination of violence against women in society: the media and other means*). Deklarácia a Rezolúcie⁷ prijaté ministrami na tejto konferencii obsahovali návrh Akčného plánu, ktorý bol následne rozpracovaný.

⁵ Táto kapitola predstavuje iba stručné zhrnutie predchádzajúcej práce Rady Európy v oblasti boja proti násiliu na ženách. Treba však poznamenať, že rovnako mnoho úsilia sa venovalo aj boju proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom sexuálneho zneužívania, čo však nie je súčasťou tohto materiálu. Viac informácií ohľadom tejto problematiky možno nájsť najmä v Odporúčaní č. R(2000)11 Výboru ministrov členských krajín pre akcie proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom sexuálneho zneužívania a v príslušnej vysvetľujúcej správe, alebo sa, prosím, skontaktujte s Radou Európy, Oddelenie rovnosti žien a mužov – (Council of Europe, Division Equality between Women and Men – DG II, F-67075 Štrasburg Cedex, tel: (00)(33)3 88 41 2966; fax: (00)(33)3 88 41 2705; <http://www.humanrights.coe.int/equality/>).

⁶ Do roku 1993 vypracovala Rada Európy tieto materiály týkajúce sa násilia na ženách:

- Správa o sexuálnom násilí na ženách, A. Snare, prezentované na 15. konferencii o kriminologickom výskume (Štrasburg, 22. – 25. november 1982) (PC-CRC 582)2 rev).
- Zborník z kolokvia o násilí v rodine: opatrenia v sociálnej oblasti (Štrasburg 25. – 27. november 1987).
- Odporúčanie č. R (90) 2 Výboru ministrov členským krajinám o sociálnych opatreniach týkajúcich sa násilia v rodine.
- Sexuálne násilie na ženách: príspevok k stratégii potláčania rozličných foriem takého násilia v členských štátoch Rady Európy (EG(91)1).
- Komunikácia z Výboru ministrov zaoberajúceho sa praktikami systematického znásilňovania v Bosne-Hercegovine (9. december 1992).

⁷ Dokument č. MEG-3(93)22. Ak potrebujete viac podrobností, prosím, napíšte do Rady Európy, F-67075 Štrasburg Cedex.

16. Práce pokračovali a v roku 1977 skupina odborníkov a odborníčok pod záštitou Riadiaceho výboru pre rovnosť žien a mužov (*Steering Committee for Equality between Women and Men – CDEG*) pripravila Akčný plán boja proti násiliu na ženách⁸.
17. Na základe tohto plánu bolo zorganizovaných viacero aktivít, ktoré mali najmä formu konferencií alebo odborných seminárov:
  - Seminár Podpora rovnosti: spoločná otázka pre ženy aj mužov (*Promoting Equality: a common issue for men and women*) (Štrasburg, 17. – 18. jún 1997)
  - Informačné fórum Koniec domáceho násilia: opatrenia a aktivity (*Ending domestic violence: action and measures*) (Bukurešť, 26. – 28. november 1998)
  - Seminár Muži a násilie na ženách (*Men and Violence against Women*) (Štrasburg, 7. – 8. október 1999).⁹

Publikované boli tieto materiály:

- Násilie na ženách (*Violence against Women*), Zbierka textov Rady Európy od roku 1995 (dokument EG (99)14)
  - Legislatíva v členských krajinách Rady Európy v oblasti násilia na ženách (*Legislation in the member states of the Council of Europe in the field of violence against women*) (dokument EG (2001)13)
18. Výbor pre rovnosť príležitostí žien a mužov Parlamentného zhromaždenia Rady Európy zorganizoval seminár na tému Násilie na ženách: od domáceho násilia k otroctvu (*Violence against women: from Domestic Abuse to Slavery*), (Bari, Taliansko, 4. – 6. november 1999). Nedávne materiály prijaté Zhromaždením:
    - Odporúčanie 1450 (2000) o násilí na ženách v Európe;
    - Rezolúcia 1212 (2000) o znásilňovaní počas ozbrojených konfliktov.

⁸ Dokument č. EG-S-VL (97). Pozri taktiež aj Súhrnný akčný plán, dokument EG-S-VL(98)1.

⁹ Zborníky z týchto seminárov sú k dispozícii v Rade Európy, Oddelenie rovnosti žien a mužov – DG II, F-67075, Štrasburg Cedex, tel: (00)(33)3 88 41 2966; fax: (00)(33)3 88 41 2705, <http://www.humanrights.coe.int/equality>.

E. Autori odporúčaní a ich prístup

19. Tieto štúdie ukázali, že násilie zostáva vo všetkých členských krajinách Rady Európy problémom a prekážkou podpory a zlepšenia práv žien. Napriek dosiahnutému pokroku sú národné a medzinárodné právne nástroje naďalej neadekvátne, pretože násilie na ženách je stále rozšírené vo všetkých oblastiach spoločnosti.
20. Členovia Výboru ministrov Rady Európy a CDEG pri príprave smerníc ohľadom zavedenia komplexného systému boja proti násiliu na ženách vychádzali z toho, čo už bolo urobené. V rámci CDEG¹⁰ bola následne založená Skupina odborníkov na ochranu žien a mladých dievčat pred násilím (EG-S-FV), ktorej členmi bolo 9 odborníkov a odborníčok z rôznych členských krajín Rady Európy¹¹. Skupina začala pracovať v júni 1988 a svoje úlohy dokončila v júni 1998. Počas tohto obdobia mala päť pracovných zasadnutí.
21. Cieľom Skupiny bolo pripraviť právny referenčný text, ktorý by vlády členských krajín mohli použiť ako základ pri dopĺňaní, úpravách alebo návrhoch legislatívy na úspešný boj s násilím na ženách. Pri svojej práci Skupina využívala aj materiály pripravené v minulosti

¹⁰ Zadané pre prácu EG-S-VF znelo takto:

Na základe práce, ktorú už v minulosti v tejto oblasti urobila CDEG a najmä Skupina odborníkov na boj s násilím na ženách (EG-S-VL), a berúc do úvahy aj prácu iných medzinárodných inštitúcií, najmä Špeciálneho spravodajcu OSN a Akčnej platformy IV. svetovej konferencie o ženách (Peking, 4.-15. september 1995), ako aj existujúce právne texty, Skupina bude zodpovedná za: návrh odporúčaní, ktoré budú založené najmä na Akčnom pláne pripravenom EG-S-VL, na prípravnej štúdií, pričom vezme do úvahy čl. 3 európskeho Dohovoru na ochranu ľudských práv a základných slobôd a bude obsahovať postup na prípravu národnej legislatívy zameranej na boj s násilím na ženách a mladých dievčatách, najmä identifikovanie rôznych foriem násillia, opatrenia, ktoré je potrebné prijať, nápravné aktivity pre obeť – a akékoľvek ďalšie ustanovenia, ktoré členovia Skupiny pokladajú za užitočné.

¹¹ Skupina mala 9 členov, odborníkov z rôznych členských krajín Rady Európy, vymenovaných CDEG tak, aby bolo zabezpečené spravodlivé geografické rozdelenie medzi členskými krajinami a rovnovážne zastúpenie rôznych právnych systémov. Členmi sa mohli stať ľudia so skúsenosťami v oblasti prípravy legislatívy na národnej úrovni, s podrobnou znalosťou jednotlivých oblastí práva (občianskeho, trestného atď.), súvisiacich s bojom proti násiliu na ženách, alebo tí, čo mali skúsenosti s prácou vo výboroch jednotlivých krajín zodpovedných za prieskum legislatívy v danej oblasti. Členmi boli odborníci z Rakúska, Belgicka, Francúzska, Islandu, Talianska Rumunska, Ruskej federácie, Španielska a Turecka.

a iné práce Rady Európy, čl. 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach a jeho súdne prípady, relevantné medzinárodné texty (najmä texty OSN) a existujúcu národnú legislatívu. Skupina sa snažila získať čo najviac materiálov, vrátane príkladov národných zákonov a systémov, ktoré sa ukázali ako efektívne, prípadne už aj zhodnotenú, čo jej umožnilo pripraviť viacero optimálnych modelov v každej oblasti – zoznam najlepších postupov a noriem – ako základ pre svoju prácu. Odporúčanie poskytuje členským krajinám zoznam opatrení, ktoré im môžu v praxi pomôcť chrániť záujmy a práva obetí a zabráňovať všetkým formám násillia na ženách.

22. Tieto opatrenia predstavujú akýsi návod, ktorý sa môžu členské krajiny rozhodnúť použiť v závislosti od svojich okolností.

II. Pripomienky k odporúčaniam

A. Personálny rozsah aplikácie: definícia zainteresovaných osôb

23. Autori začali analýzou rozsahu odporúčaní. Otázka mužských obetí násillia sa skúmala na základe štúdií, ktoré skúmali mužské obeť ženského násillia v určitých krajinách.¹² Berúc do úvahy fakt, že zo

¹² Autori preskúmali najmä správy, podľa ktorých sa v diskusiách o domácom násillí kládli muži obvykle do úlohy agresora a ženy do úlohy obeť, čo malo za následok, že dnes v UK vláda alebo spoločnosť venuje mužským obeť iba minimálna pozornosť. Podľa týchto správ je v Anglicku a Walese viac ako štyridsaťštyri domovov pre zneužívané ženy a ich deti, avšak ani jedno takéto zariadenie pre mužov, financované z vládnych zdrojov; muži nemajú nikoho, na koho by sa mohli obrátiť čo i len kvôli získaniu informácií. Zdá sa, že veľká väčšina mužských obetí násillia má pocit, že polícia a agentúry sociálnej pomoci im neposkytujú pomoc, a v niektorých prípadoch sa k nim správajú priamo nepriateľsky. Dňa 7. januára 1999 stanica Channel 4 v programe nazvanom „Dispatches“ uviedla prípady stoviek mužov trpiacich domácim násillím, pričom 25 % týchto mužov – a nie ženské partnerky, ktoré ich napadli, polícia zatkla, keď hľadali pomoc. Iba sedem z týchto žien bolo zatknutých a žiadna nebola odsúdená. Pozri aj Výskumnú správu č. 191 britského Ministerstva vnútra Domáce násillie: Závěry z nového britského dotazníka prieskumu kriminality (*Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire by Catriona Mirrles-Black*) a Fyzická agresivita žien a mužov voči ich partnerom: Kvantitatívna analýza (*The physical aggression of women and men to their partners: A quantitative analysis by John Archer, University of Central Lancashire, United Kingdom*).

štatistického pohľadu, sú takéto prípady stále iba minoritné, a be-
rúc do úvahy presné zadanie práce (pozri poznámku pod čiarou
č. 10), autori odporúčani definovali tých, ktorí sú súčasťou násilia,
takto:

24. Ženy: aby dodržali svoje zadanie, autori sa rozhodli sústrediť sa na násilie na ženách. Odporúčanie sa zaoberá násilím páchaným na ženách a dievčatách počas ich života, od narodenia po smrť. Dôvody pre tento výber sú:
  - špecifická charakteristika násilia na ženách, ktorá ho odlišuje od iných foriem násilia. Násilie na ženách je vyjadrením dominantnosti (mužov nad ženami) a spoločnosť ho častejšie toleruje. Násilie na dievčatách je často vyjadrením kultúrnych alebo náboženských tradícií, ktoré sledujú rovnaké modely;
  - Zadanie a právomoci CDEG, súvisiace s otázkami práv žien a rovnosti žien a mužov.
25. Tieto dôvody viedli autorov k rozhodnutiu zaoberať sa najmä násilím páchaným na ženách, avšak nevyklučujú malých chlapcov, najmä v prípadoch násilia v rámci rodiny alebo v domácnosti. Rôzne časti textu sa preto odvolávajú na opatrenia zameriavajúce sa na deti, ktoré sa stali obeťami násilia.¹³
26. Dievčatá/deti: odporúčanie je založené na definícii uvedenej v Dohovore OSN o právach dieťaťa¹⁴, podľa ktorej „sa dieťaťom rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako osemnásť rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr.“
27. Dievčatá sa stretávajú s rovnakými typmi násilia ako ženy. Dnes sa zdá, že sú ešte zraniteľnejšie, keďže sú pod neustálym tlakom dospieť rýchlejšie, vrátane sexuálneho dospievania. Niektoré formy násilia sa viac týkajú dievčat: nútené sobáše a sobáše vo veľmi nízkom veku; incest; mrzačenie genitálií; násilie páchané inými mladý-

mi ľuďmi (znásilnenia v rámci gangov). Čo sa týka incestu, autori zarátali činy spáchané ktorýmkoľvek členom rodiny, ako aj osobami, ktoré príležitostne zdieľajú spoločný domov s obeťami: tento termín je možné použiť na kohokoľvek dospelého, kto zneužíva svoju autoritu.

28. Všetky násilné činy spáchané voči dievčatám majú nesmierne dozvuky aj v dospelosti a obeťami často bránia viesť plnohodnotný a spokojný život. Dievčatám by mala byť poskytovaná dlhodobá starostlivosť, aby dokázali prekonať traumu, ktorú utrpeli. Náklady na takúto liečbu by mala znášať celá spoločnosť.
29. Počas svojej práce autori zistili, že násilie sa týka aj chlapcov, ktorí sa, rovnako ako dievčatá, stávajú obeťami alebo musia znášať dôsledky domáceho násilia, ako aj násilia mimo rodiny (násilie v škole, pedofília, sexuálne zneužívanie atď.).
30. Obete: aj keď neexistuje čosi ako typický profil obeť, prieskumy¹⁵ ukázali, že ženy, bez ohľadu na svoje sociálne pozadie, sa stretávajú so všetkými formami násilia¹⁶. Násilie u obeť ovplyvnilo ich fyzickú aj psychickú stránku, pričom niektoré formy zneužívania môžu pretrvávať alebo pokračovať počas celého života. Skúsenosti ukazujú, že zneužívanie predstavuje často kombináciu rôznych foriem násilia a zneužívania, a hoci v tomto procese neexistujú „predurčené“ ženy, pravdepodobnosť násilia v neskoršom veku je vyššia u žien, ktoré boli fyzicky zneužívané aj v detstve¹⁷.
31. Páchatelia: vo veľkej väčšine prípadov sa zneužívania žien a detí dopúšťajú muži. A hoci sa vyskytujú aj prípady zneužívania ženami, ktoré je rovnako potrebné riešiť, autori sa snažili, aby ich tieto mi-

¹⁵ Pozri najmä Enveff prieskum uskutočnený vo Francúzsku v roku 2000, ktorý si objednalo ministerstvo zodpovedné za práva žien (*Department for Women's Rights and the State Secretary for Women's Rights*) (mesačný bulletin Institut nationale etudes démographiques, č. 364, január 2001).

¹⁶ Štúdia Enveff ukázala, že násilie, najmä domáce násilie, úzko súvisí s vekom: pravdepodobnosť násilia spáchaného na mladých ženách (20-24 rokov) je dvakrát vyššia ako u starších žien.

¹⁷ U týchto žien je až päťkrát vyššia pravdepodobnosť, že budú obeťou fyzického násilia (11 % v porovnaní s 2 % žien, ktoré zneužité neboli), a štyrikrát vyššia pravdepodobnosť sexuálneho násilia zo strany ich partnerov (4 % v porovnaní s 1 %). Zdroj: Štúdia Enveff

¹³ Opatrenia v prílohe, týkajúce sa najmä trestného zákona, občianskeho zákona a súdnych postupov; v týchto prípadoch text rozširuje ochranu na všetky detské obeť násilia, bez ohľadu na pohlavie.

¹⁴ Prijaté Valným zhromaždením OSN v Rezolúcii 44/25 z 20. novembra 1989.

noritné prípady neodviedli od hlavnej otázky – teda od toho, že násilie mužov voči ženám je vo väčšine spoločností rozšírené a tolerované. Medzinárodné prieskumy preukázali, že ženy častejšie zažívajú násilie zo strany mužov, ktorých poznajú, najmä príbuzných a partnerov. V niektorých prípadoch sú však títo muži iba známami, alebo dokonca úplne cudzí¹⁸.

32. Násilie na ženách je páchané v rámci obrovského množstva vzťahov a lokalít. Zneužívania sa dopúšťajú: členovia rodiny, súčasní aj bývalí sexuálni partneri, ostatní príbuzní a priatelia, známami (vrátane kolegov a klientov), ľudia v rôznom postavení s rôznymi právomocami (vrátane nadriadených a šéfov, lekárov, terapeutov, opatrovateľov, duchovných/náboženských vodcov, učiteľov, policajtov, vojakov, pracovníkov inštitúcií), ako aj cudzí ľudia. Jeden útočník obvykle spácha jeden útok, avšak vyskytujú sa aj recidivisti.
33. Štát: autori mali pocit, že v boji proti násiliu hrá štát kľúčovú úlohu a že vlády by mali byť zodpovedné za vytvorenie prostredia nulovej tolerancie násilia, a to prijatím primeraných opatrení a zavádzaním systému ochrany a prevencie. Na základe príkladov z Európy¹⁹ odporúčanie konkretizuje viacero opatrení a navrhuje iniciatívy, ktoré môžu členské krajiny prijať a zaviesť.

B. Preambula

34. Preambula stručne mapuje udalosti, ktoré viedli k vyhláseniu všetkých foriem násilia na ženách a dievčatách za nezákonné, tak ako

¹⁸ Toto sa týka najmä skupín žien, ktoré nežijú s mužmi, napr. lesbičky, hendikepovaných alebo starších osamote žijúcich žien.

¹⁹ Dôležitým príkladom sú dve memorandá prijaté v Holandsku v roku 1982 a 1990, ktoré sa týkali ľudských práv a zaoberali sa legislatívou, vymožitelnosťou práva, preventívnymi opatreniami, prieskumom a podporou obetí. V Nórsku boli v roku 1983 spustené viaceré akčné programy na boj s násilím páchaným na ženách, v roku 1986 sa konkrétne zaoberali domácim násilím a v rokoch 1992-93 sexuálnym zneužívaním detí. Írske ministerstvo spravodlivosti založilo nezávislý výbor, ktorý analyzoval právny rámec súvisiaci s hláseniami žien a detí o násilí voči nim. V roku 1997 bola vo Švajčiarsku spustená celoštátna kampaň na zvýšenie povedomia o násilí na ženách. V roku 2000 uskutočnilo Francúzsko podrobný prieskum (pozri poznámky vyššie), a v januári 2001 sa uskutočnila druhá národná konferencia o násilí na ženách.

sú špecifikované v rôznych medzinárodných nástrojoch, na ktoré sa dokument odvoláva.

Odseky 1 – 4

35. Preambula stanovuje základné princípy, na ktorých je založené celé odporúčanie, a predstavuje úplný základ textu, zdôrazňujúc, že Výbor ministrov pokladá násilie na ženách za najvýznamnejší faktor brániaci plnému využívaniu ľudských práv. Medzinárodná komunita dnes tiež uznáva tento princíp.
36. V súvislosti s univerzálnou povahou fenoménu a rôznych foriem, ktoré násilie môže mať, pozri tiež poznámky nižšie v texte (v rámci Úvodných poznámok).

Odsek 5

37. Nakoľko v skutočnosti každá žena akéhokoľvek sociálneho pôvodu môže zažiť všetky formy násilia, malo by byť uznané, že niektoré skupiny žien môžu čeliť aj ďalším problémom, v dôsledku ktorých majú obmedzenejší prístup k podpore a sú ešte ohrozenejšie násilím. Tieto skupiny zahŕňajú napr. migrantky a utečenky, ženy so zdravotným postihnutím, farebné a z etnických menšín alebo ženy vo vidieckych oblastiach. Otázky, ktoré sa podrobnejšie týkajú tradičných praktík a zvykov, sú obsiahnuté v Prílohe k Odporúčaniu.

Odseky 6, 7 a 8

38. Preambula okrem základných problémov zdôrazňuje aj fakt, že násilie na ženách sa týka celej spoločnosti; týka sa základnej jednotky – rodiny, ale najmä také extrémne formy, ako napríklad obchodovanie s ľuďmi, ohrozujú demokraciu ako takú.
39. Táto skutočnosť je čiastočne založená na vysokých nákladoch, ktoré sú dôsledkom násilia na ženách a ktoré zatiaľ uznáva iba niekoľko krajín. Ťarchu znášajú ženy, ale štátu vznikajú obrovské náklady, medzi ktoré patria: náklady na trestné a občianskoprávne vyšetrowanie a postupy, náklady na zdravotnú starostlivosť (v zmysle fyzického aj psychického zdravia), náklady na úhradu ušlej mzdy, náklady na zabezpečenie trvalého alebo dočasného ubytovania a školskej dochádzky pre deti, ktoré žili v rodinách poznačených

domácim násilím.²⁰ Vyvíjajú sa postupy na výpočet finančných nákladov násilia, avšak takto získané čísla predstavujú iba hrubý odhad.

40. Autori zdôrazňujú, že nie je možné vypočítať rozsah spoločenských strát v súvislosti so ženami, ktoré nie sú slobodné, rovnocenné a v bezpečí, rovnako ako nebolo možné presne zmerať všetky dopady na život v hrozbe a realite rodovo podmieneného násilia.

Odseky 9 – 18

41. Preambula sa po stručnom predstavení kontextu, v akom sa násilie na ženách a dievčatách objavuje v Európe, ďalej venuje hlavným medzinárodným nástrojom v tejto oblasti.
42. V tejto súvislosti je vhodné v prvom rade si pripomenúť, že hlavy štátov a vlád potvrdili v Záverečnej deklarácii (*Final Declaration*), prijatej na druhom summite Rady Európy (Štrasburg, 1997), svoje odhodlanie bojovať s násilím na ženách a mladých dievčatách, ako aj so všetkými formami sexuálneho zneužívania.
43. Autori sa viackrát odvolávajú na princípy obsiahnuté v Európskom dohovore o ľudských právach (1950) a v judikatúre orgánov Dohovoru, v Európskej sociálnej charte (1961), dodatkovom protokole k Európskej sociálnej charte, ktorým sa zabezpečuje systém kolektívnych sťažností (1955), a Európskom dohovore o výkone práv dieťaťa (1966), ktoré sú základom pre aktivity Rady Európy. Do úvahy brali aj princípy odvodené z textov OSN, a to najmä v Deklarácii OSN o odstránení násilia na ženách (1993) a Akčnej platforme prijatej na IV. svetovej konferencii o ženách (Peking, 1995) a v dokumentoch, ktoré z nich vyplynuli (pozri aj opatrenia prijaté na mi-

²⁰ Odhady vyrátané v Austrálii poskytujú informáciu o tom, čo tieto čísla obsahujú: ročné výdavky súvisiace s domácim násilím predstavujú v časti New South Wales 1,5 mld. dolárov, v časti Queensland boli ročné náklady na domáce násilie vyčíslené na sumu 557 miliónov dolárov a z toho znásilnenia a sexuálne útoky na sumu 63 miliónov dolárov. Pozri aj štúdiu Cena násilia – náklady násilia mužov na ženách vo Fínsku (*The Price of violence – The costs of Men's Violence against Women in Finland*), vydanú fínskym Štatistickým úradom a Výborom pre rovnosť (*Statistics Finland and Council for Equality*), Helsinki, 2001. Táto štúdia uvádza sumu prevyšujúcu 50 miliónov eur ako náklady na násilie mužov na ženách vo Fínsku v roku 1998.

moriadnom zasadani Valného zhromaždenia OSN ohľadom ďalšej implementácie Akčnej platformy)²¹.

44. Preambula uvádza aj zoznam odporúčaní prijatých Výborom ministrov a Parlamentným zhromaždením Rady Európy, na ktoré sa text odvoláva.

C. Ustanovenia odporúčania

45. Odporúčanie je určené pre členské štáty a požaduje od nich, aby princípy zakotvené v týchto dokumentoch zapracovali do príslušnej národnej legislatívy, alebo ju v prípade potreby doplnili. Aby bol zachovaný jednotný duch textu, nasledujúce ustanovenia musia tvoriť základné princípy aktivít vlád v boji proti násiliu.

Bod I

Odsek 1

46. Text sa odvoláva na čl. 3 Deklarácie OSN o odstránení násilia na ženách a čl. 2, 3, 5, 6 a 14 Európskeho dohovoru o ľudských právach. Samozrejme, práva, ktoré musia štáty zabezpečiť, sú povinnou súčasťou Európskeho dohovoru o ľudských právach – a všetky členské krajiny Rady Európy dodržiavajú tento právne záväzný text. Tento odsek sa odvoláva na princíp, ktorý je základom právnych textov.

Odsek 2

47. Autori zdôrazňujú význam ekonomických a sociálnych práv v boji proti násiliu, a najmä ťažkosti, s ktorými sa stretávajú ženy, ktoré nie sú ekonomicky samostatné, keď chcú ukončiť situáciu násilia, najmä ukončiť spoločné bývanie s páchatelom násilia. Štúdie zaoberajúce sa touto problematikou vo všeobecnosti ukazujú, že lepšia ochrana ekonomických a sociálnych práv žien predstavuje najdôležitejší nástroj na zabránenie násiliu²². Pod „ekonomickými a so-

²¹ 23. Mimoriadne zasadanie, New York, 5.-9. jún 2000)

²² Napríklad štúdia Enveff, uskutočnená vo Francúzsku v roku 2000, ukázala, že nezamestnané ženy a ženy poberajúce „minimálny integračný príjem“ (minimum integration income – RMI)(14 %) sa častejšie stretávajú s domácim násilím v porovnaní so zamestnanými ženami alebo ženami v domácnosti (9 %).

ciálnymi právami“ sa rozumejú práva uvedené v najdôležitejších relevantných medzinárodných právnych textoch, ako napríklad Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966), Európska sociálna charta (1961) a Európska sociálna charta (revidovaná) (1996).

Odseky 3 a 4

48. Aktivity, ktoré štáty prijímajú, sa budú týkať rôznych skupín a orgánov. Trestný zákon a jeho reforma, uznanie, podpora a kompenzácia obetí a potrestanie vinníkov bude záležitosťou ministerstva spravodlivosti; informácie, zvyšovanie povedomia a výškolenie policajných, zdravotných a sociálnych pracovníkov a pracovníčok bude úloha pre ďalšie ministerstvá; za medzinárodné aktivity bude zodpovedné ministerstvo zahraničných vecí a rovnosťou príležitostí, otázkami zamestnanosti a vzdelávania sa budú zaoberať iné inštitúcie. Ministerstvá budú musieť spolupracovať aj s organizáciami zamestnávateľov, odbormi a mimovládnyimi organizáciami, čo si vyžaduje vysokú úroveň koordinácie medzi príslušnými orgánmi, štátnymi inštitúciami a mimovládnyimi organizáciami, pretože tie hrajú v celom procese dôležitú úlohu. Cieľom bude uľahčiť spoluprácu a koordináciu medzi všetkými zainteresovanými inštitúciami. Podporovať sa budú mimovládne organizácie, aby mohli pokračovať v plnení svojich stratégií. Takáto činnosť si vyžaduje trvalé financovanie.

Bod II

49. Tento krátky odsek sa zaoberá komplexnou otázkou, ktorá doposiaľ nie je plne rozpracovaná: je to zodpovednosť štátov, týkajúca sa násilia.

50. Zámerom autorov bolo priblížiť mimoriadne vážne prípady násilia na ženách a deťoch, ktorých sa dopúšťa štát alebo jeho predstavitelia (t.j. ľudia zodpovední za vymožitelnosť práva, resp. bezpečnostní alebo vojenský zamestnanci) a ktoré predstavujú veľmi závažné porušenie ľudských práv, v súčasnosti pokladané za mučenie a v prípade systematického páchania aj za zločiny voči ľudskosti (pozri nižšie Dodatočné opatrenia v súvislosti s násilím objavujúcim sa počas konfliktov a po ich ukončení – *Additional measures concerning*

violence in conflict and post-conflict situations). Európsky súd pre ľudské práva v prípade Aydin verzus Turecko²³ klasifikoval znásilnenie a neprimerané zaobchádzanie so zadržanou osobou ženského pohlavia zo strany predstavitela štátu ako mučenie a porušenie čl. 3 Dohovoru.

51. Podobnú logiku možno aplikovať v súvislosti s násilím, ktoré je, alebo by mohlo byť páchané v inštitúcii, najmä vo väznici.
52. Na druhej strane je problematickou oblasťou aj určovanie zodpovednosti štátu, vyplývajúcej z konania jednotlivcov.
53. Trend pokladať štát za zodpovedný za činy spáchané určitými súkromnými osobami je založený na fakticky nerovnakej ochrane, ktorú poskytujú právne ustanovenia ženám vystaveným násiliu. čl. 2(e) Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien hovorí, že od štátnych inštitúcií sa vyžaduje „prijíť všetky primerané opatrenia na odstránenie diskriminácie žien zo strany jednotlivca, organizácie alebo podniku“. Článok 16 sa jednoznačne odvoláva na diskrimináciu v rodine a Všeobecné odporúčanie č. 19 Výboru na odstránenie diskriminácie žien (CEDAW) do tohto zahrňa aj násilie v rodine. V odporúčaní č. 19 sa zdôrazňuje, že „štáty môže byť zodpovedný aj za konanie jednotlivcov v prípade, že nekonajú v súlade s povinnou starostlivosťou tak, aby zabránili porušeniu práv alebo vyšetrovaniu a potrestaniu násilných činov a zabezpečili nápravu“.
54. Účastníci a účastníčky 3. európskej ministerskej konferencie o rovnosti medzi ženami a mužmi (Rím, 21. – 22. októbra 1993), organizovanej Radou Európy, prijali deklaráciu, v ktorej uviedli, že „zodpovednosť štátov sa týka násilných činov spáchaných verejnými predstaviteľmi, pričom štát môže byť braný na zodpovednosť aj v súvislosti s násilnými činmi jednotlivcov v prípade, že štát nevyvinie dostatočné úsilie na to, aby sa zabránilo porušovaniu práv, alebo štát nezabezpečí vyšetrovanie násilných činov, ich potrestanie a poskytovanie podpory obetiam“. Po siedmich rokoch toto bolo opakovane vyjadrené v Záverečnom dokumente o ďalších krokoch a iniciatívach na implementáciu Deklarácie prijatej v Pekingu a Akčnej plat-

²³ 57/1996/676/866.

formy (*Final Outcome Document on further actions and initiatives to implement the Beijing Declaration and Platform for Action*), ktorý prijalo Valné zhromaždenie OSN (New York, 5. – 9. jún 2000).

Bod III

55. Odporúčanie zdôrazňuje štrukturálne dôvody násilia páchaného na ženách. Autori sa domnievajú, že násilie páchané na ženách treba chápať v sociálnom kontexte, a nie ako sériu individuálnych, vzájomne neprepojených udalostí. Je totiž výsledkom sociálneho vývoja určitej formy maskulinity (agresívna maskulinita) – súboru tradícií, zvykov a názorov, ktoré dovoľujú páchatelom (najmä mužom) domnievať sa, že majú právo použiť násilie ako prostriedok na vyjadrenie svojej dominantnosti a kontroly. Tým sa však nehovorí, že muži nie sú za svoje činy zodpovední. Príslušníci každej spoločnosti majú kolektívnu povinnosť odsúdiť používanie násilia na ženách a prvoradú pozornosť musia venovať bezpečnosti obetí násilia. Každý a každá musí všade odmietnuť tolerovanie násilia na ženách a všetci musia byť presvedčení, že žiadna žena si nezaslúži násilie a že použitie násilia je trestný čin²⁴.

Bod IV

56. Autori sú toho názoru, že existujú dve aktivity, ktoré majú zvláštny význam: príprava akčných plánov s konkrétnymi opatreniami, ktoré sa budú implementovať na národnej, regionálnej a miestnej úrovni, a obsiahnutie všetkých príslušných inštitúcií a profesií, ktoré sa budú podieľať na praktickej realizácii týchto aktivít. Pri príprave takýchto akčných plánov možno využiť aj informácie a vedomosti získané z výmeny skúseností a postupov medzi štátmi a mimovládnyimi organizáciami, ktoré pripravili niektoré európske programy (napr. program DAPHNE).

²⁴ Pozri najmä závery seminára organizovaného Radou Európy v Štrasburgu v roku 1999 na tému Muži a násilie na ženách (*Men and Violence against Women*), ako aj fórum v Rumunsku v roku 1998 na tému Koniec domáceho násilia: aktivity a opatrenia (*Ending domestic violence: actions and measures*).

Body V, VI a VII

57. Autori by radi požiadali vlády, aby podporovali výskum v oblasti boja proti násiliu, keďže je to kľúčový faktor pri dosahovaní lepšieho chápania problematiky a pri zavádzaní efektívnejších opatrení na jeho prevenciu a odstránenie. Zámerom je, aby takéto výskumy tvorili základ pre konkrétne aktivity, takže výskum a ostatné sektory musia byť silne prepojené a koordinované: autori zistili, že násilie na ženách je tematika, ktorá je preskúmaná iba čiastočne, a radi by zdôraznili, že spolupráca medzi výskumníkmi a tými, ktorí prijímajú rozhodnutia, je dôležitá, aby bolo možné realizovať aktivity efektívne.

Bod VIII

58. Vzhľadom na veľké legislatívne rozdiely medzi členskými štátmi Rady Európy niektoré opatrenia uvedené v odporúčaní sa nemusia týkať všetkých z nich. Členské krajiny si môžu vybrať opatrenia, ktoré potrebujú zaviesť, alebo sa môžu rozhodnúť novelizovať politické prístupy súvisiace so ženami a mladými dievčatami, ktoré sa stali obeťami násilia.

III. Príloha k odporúčaniu

Definície

Odsek 1

59. Definovať násilie na ženách nie je jednoduché, keďže je to pojem, ktorý pripúšťa viacero interpretácií. Rôzne medzinárodné nástroje a národné texty ohľadom tejto problematiky definujú násilie na ženách viac-menej široko. Medzinárodná politika kladie čoraz väčší dôraz na domáce násilie, keďže ovplyvňuje všetkých členov rodiny, vrátane detí. Autori brali tento druh násilia do úvahy, avšak ich cieľom bolo prijať širší a komplexnejší prístup, taký, aký uprednostňuje OSN a ktorý zahŕňa všetky formy násilia²⁵.

²⁵ Pozri Deklaráciu OSN o odstránení násilia na ženách (1993) a Akčnú platformu prijatú na konferencii v Pekingu (kap. IV.D).

60. Zvolená definícia pokrýva **všetky druhy** rodovo podmieneného násillia, **bez ohľadu na to, kde** a kto toto násillie spáchal, ako aj **bez ohľadu na okolnosti**. Zoznam činov uvedených pod písmenami a), b), c) a d) však nie je kompletný²⁶. Príloha II k tejto správe obsahuje výňatky z Akčného plánu boja proti násilliu na ženách, ktorý autori použili ako základ pri príprave odporúčania.

Všeobecné opatrenia týkajúce sa násillia na ženách

Odsek 2

61. Štáty majú zodpovednosť za zabezpečenie toho, aby nedochádzalo k porušovaniu základných práv uvedených v odseku 18. Berúc do úvahy dôvody, ktoré sa niekedy uvádzajú na ospravedlnenie určitých postupov, ako sú napríklad mrzačenie genitálií, vraždenie v mene cti, včasná sobáša alebo „rituálne zneužívanie“²⁷, sa autori úzkostlivo snažili vyhnúť akýmkoľvek výnimkám z tohto pravidla, ktoré za žiadnych okolností nesmie byť porušené z dôvodov súvisiacich so zvykmi, náboženstvom, tradíciou a podobne. V tejto súvislosti sa možno odvolávať na Akčnú platformu prijatú na IV. svetovej konferencii o ženách, strategický cieľ D.1, odsek 124 a.

Odseky 3 až 5

62. Autori chceli zdôrazniť a objasniť základné princípy uvedené v ustanoveniach odporúčania (pozri najmä body I, IV, V, VI a VII). Tieto odseky podrobnejšie vysvetľujú prvky, ktoré by mali tvoriť národné politiky boja proti násilliu (odsek 3), postupy potrebné na koordináciu opatrení na boj proti násilliu (odsek 4) a hlavné sektory, v ktorých by sa mal uskutočňovať prieskum (odsek 5).

²⁶ V odporúčaní sú uvedené konkrétne opatrenia v súvislosti s určitými formami násillia.

²⁷ V Správe kanadskej výskumnej skupiny Kanadská skupina boja s násillim na ženách, zmena scény: Koniec násillia – dosiahnutie rovnosti (*Canadian Panel on Violence against Women, Changing the Landscape: Ending Violence-Achieving Equality, 1993, Ministry of Supplies, Ottawa*), je rituálne zneužívanie definované ako „kombinácia vážneho fyzického, sexuálneho, psychického a spirituálneho zneužívania, ktoré sa používa systematicky a v kombinácii so symbolmi, rituálmi, ktoré majú religiózny, magický alebo nadprirodzený význam. Obete sú často opakovaným zneužívaním zastrahované, aby mlčali, a vstúpajú sa im názory a praktiky kultu alebo skupiny“ (str. 45).

Informácie, zvýšenie spoločenského vedomia, vzdelávanie a školenie

Odseky 6 až 13

63. Informácie a zvyšovanie povedomia, to sú dva hlavné nástroje prevencie. Zber informácií (hlavne formou vytvárania databáz) je základom pre zavedenie efektívnej politiky na zvyšovanie povedomia. Na európskej úrovni je dôležité zaviesť kritériá na zber kompatibilných údajov, aby bolo možné zvyšovať povedomie nielen na úrovni národov, ale aj v rámci celej Európy. Informačné kampane by sa mali zameriavať na informovanie a vzdelávanie verejnosti, ale najmä obetí.²⁸

64. Okrem toho odporúčanie spomína aj vytvorenie alebo prípravu národných iniciatív pre všetky zainteresované profesie, pričom by sa okruh týchto profesií mal chápať širšie a mali by sem patriť také profesie ako sudcovia, prokurátori, pracovníci súdov, policajti, probační pracovníci, väzenská stráž, sociálni pracovníci, psychológovia, psychiatri, lekári a najmä pediatri, zdravotné sestry, pôrodné asistentky, pracovníci záchranej služby a pohotovosti, učitelia, pracovníci s mládežou, poradcovia, tlmočníci, členovia krízových štábov, vrátane tých, ktorí pracujú v núdzových ubytovniach, pracovníci verejnej správy a sociálnej poisťovne, pracovníci, ktorí prichádzajú do styku s utečencami, úradníci na imigračnom úrade, kňazi, vládni úradníci a osoby, ktoré prijímajú rozhodnutia.

65. Hlavná časť školiacich kurzov by sa mala zameriavať na definície, formy a rozsah násillia na ženách, jeho dopady na obeť, spôsoby, akými páchatelia popierajú zodpovednosť a zavádzajú, ako aj na finančné a sociálne náklady násillia. Súčasťou by mali byť aj prezentácie zaoberajúce sa potrebami a najmä skúsenosťami žien, ako aj špecifické prvky, ktoré by popisovali úlohu jednotlivých skupín pri vytváraní atmosféry nulovej tolerancie.

66. Takéto osnovy by mali byť súčasťou odborného vzdelávania. K dispozícii by mali byť aj špecializované školenia a pravidelné stretnu-

²⁸ Akčný plán boja s násillim na ženách (*Action Plan to combat violence against women*) (dokument EG-S-VL(97)1) uvádza príklady úspešných informačných kampaní, ako napríklad kampaň s názvom Nulová tolerancia (*Zero Tolerance*) v škótskom Edinburgu (UK)(kap. VII a Príloha I).

tia, na ktorých by sa vymieňali nové skúsenosti získané počas výskumov a aplikácie politik. Povedomie ohľadom násilia na ženách a jeho súvislosť s otázkami rovnosti by mali byť súčasťou oficiálneho bodového hodnotenia zamestnancov.

Odseky 14 až 16

67. Vzdelávanie hrá v boji proti násiliu na ženách a deťoch hlavnú úlohu, či už v krátkodobom horizonte formou zvyšovania povedomia, alebo v dlhodobom horizonte tak, že spochybňuje zažitú domnienku a prístupy, ktoré pomáhajú zachovávať štrukturálne nerovnosti. Je logické, že učitelia/škoolitelia majú povinnosť zúčastňovať sa týchto aktivít na všetkých úrovniach a v akomkoľvek kontexte, zatiaľ čo vlády majú povinnosť zaviesť všeobecný rámec, v ktorom sa vzdelávanie poskytuje, a zabezpečiť aj potrebné zariadenia.

Médiá

Odseky 17 až 20

68. Médiá majú v modernej spoločnosti obrovský vplyv. Sprostredkujú informácie rôznymi spôsobmi (tlač, TV a rozhlas, reklama, kino, internet, telefón, knihy a konferencie) a ich vplyv v otázkach násilia na ženách a dievčatách môže byť komplexný – negatívny, ak podporujú násilie propagáciou stereotypov, alebo pozitívny, ak informujú verejnosť a zvyšujú povedomie o tejto problematike. Rešpektujú slobodu médií, vlády môžu zvažovať prijatie takých opatrení, ktoré médiá upozornia na rozsah ich vplyvu v obidvoch prípadoch, vrátane návrhov na spoluprácu.
69. Odporúčanie v tejto súvislosti zdôrazňuje, ako samoregulácia médií môže prispieť k tomu, že profesionáli v oblasti médií lepšie pochopia problémy súvisiace s násilím na ženách.

Oblasťné, miestne a regionálne plánovanie

Odseky 21 až 22

70. Podľa štúdií uskutočnených kriminológmi, oblasťné, miestne a regionálne plánovanie môže zlepšiť bezpečnosť v mestách, alebo aspoň znížiť pocit nebezpečenstva. Odporúčanie sa odvoláva na opatrenia, ktoré, hoci spadajú pod oblasťné, regionálne alebo miestne plánovanie, patria medzi faktory, ktoré zabezpečujú vyššiu bezpečnosť verejnosti vo všeobecnosti, ale najmä žien. Možno o. i.: znížiť počet alebo eliminovať vysoko rizikové oblasti (slabo osvetlené a monitorované), nekonzentrovat úrady do určitých štvrtí, ktoré sú po 17. hodine prázdne, zastávky MHD (autobus, metro, električka) umiestňovat na bezpečných miestach, zabezpečiť bezpečnostné hliadky, vytvorit komunitné policajné hliadky, založit oblasťné núdzové strediská pomoci, založit výbory v miestnych častiach, snažit sa udržat ľudí priamo v mestách a vyhnúť sa tak situácii, že ľudia žijú mimo centier a na sídliskách a centrá miest sa po určitej hodine vyprázdňujú, poľudšťovat mestá²⁹.

Pomoc obetiam a ich ochrana (prijatie, zaobchádzanie s obetami a poradenstvo)

Odseky 23 až 33

71. Ustanovenia odporúčaní sú priamo založené na existujúcich najlepších postupoch v Európe, tvoriacich akýsi protokolárny postup, ktorého by sa mali profesionáli pridrživat, ak sa dostanú do kontaktu s obetami násilia (najmä v prípade sexuálneho zneužívania). Patria sem špecifické postupy, ktorých prvoradým účelom je zabezpečiť primeranú starostlivosť a pozornosť obetiam, zozbierat údaje, aby bolo možné podniknúť následné právne kroky bez ďalšieho stresu známeho aj pod názvom druhotná viktimizácia obete.
72. Autori sa odvolávajú najmä na postup prijatý Centrom pre liečbu traumy zo znásilnenia (*Rape Trauma Centre*) v Reykjavíku na Is-

²⁹ Pozri pilotný projekt uskutočnený v 9 mestách v Taliansku pod názvom: Sieť proti násiliu v mestách – Taliansko (*Urban Cities Anti-violence Network-Italy*), ktorý bol financovaný Európskym regionálnym rozvojovým fondom pod záštitou Európskej komisie.

lande. Ďalším dobrým príkladom je postup nazvaný Príručka prvej pomoci pri sexuálnom zneužití (*Sexual Assault Kit, SAK*), používaný v Belgicku.³⁰ Autori zdôrazňujú, že opatrenia uvedené v odporúčaní musia byť pre obeť prínosom, nesmú ich nijako diskriminovať (odsek 44). Pripravený bol indikatívny (a nie úplný) zoznam motívov diskriminácie, medzi ktoré patrí: vek, pohlavie, sexuálna orientácia, úroveň vzdelania, jazykové znalosti, náboženstvo, fyzická a mentálna kapacita, kultúrny a etnický pôvod obeť. V závislosti od prípadu možno zakázať aj ďalšie formy diskriminácie.

Trestné právo, občianske právo a súdne konania

73. O tejto časti odporúčania autori obzvlášť dlho diskutovali. Keďže mali do činenia s veľmi nesúrodou legislatívou, za cieľ si stanovili v prvom rade ochranu obetí a svoj prístup založili na najnovšej a inovatívnej legislatíve prijatej v Európe.³¹

---

³⁰ SAK je prostriedok na zabezpečenie primeraného výkonu súdneho vyšetrovania v prípade sexuálnych prečinov a je navrhnutý tak, aby chránil obeť druhotnou viktimizáciou, aby s nimi polícia, policajní vyšetrovatelia a prokurátori zaobchádzali primerane. Okrem odporúčaní a pokynov pre tieto orgány predstavuje SAK aj akúsi „lekárničku prvej pomoci“, ktorá obsahuje viacero starostlivo vybraných položiek, ktoré boli navrhnuté konkrétne na preverenie všetkých príznakov sexuálneho násillia a ktoré môžu zabezpečiť vedecké dôkazy spáchania činu, ako aj dôkazy o vine či nevine obvinenej osoby, čo poskytuje obetiam efektívny dôkazný prostriedok a významne posilňuje ich pozíciu. Vyšetrovanie prebieha podľa zaužívaného postupu, a to znamená, že nemôže prísť k spochybneniu týchto dôkazov a odstraňuje sa potreba opakovaného vyšetrovania obeť. Ďalšou výhodou je, že obeť nemusí tak často poskytovať dôkazy pred súdom. Údaje v policajnej správe, výsledky zdravotného vyšetrenia a analýza odtlačkov poskytujú dostatočné informácie. Polícia a policajní lekári dostali pokyny a požaduje sa od nich, aby k obetiam sexuálneho násillia pristupovali s porozumením a s rešpektom – čo predstavuje obrovský krok vpred. Zdroj: *Billan de dix ans de lutte contre la violence physique et sexuelle à l'égard des femmes et des enfants*, Miet Smet, Belgické Ministerstvo práce a zamestnanosti zodpovedné aj za politiku rovnakých príležitostí pre ženy aj mužov, 1996.

³¹ Pozri najmä legislatívu platnú v Rakúsku, Belgicku, Španielsku, na Islande a vo Švédsku, ako aj francúzsky trestný zákon, platný od roku 1994, ako aj stručný výťah z legislatívy členských krajín Rady Európy v súvislosti s násillím na ženách, dokument EG(2001) 3, časť I a II.

Trestné právo

Odseky 34 až 35

74. „Štúdiom určitých druhov prečinov možno identifikovať činy, ktoré zákon v danom čase definuje tak, že sú v rozpore so sociálnymi normami, a podľa vymeraného trestu aj zmerať význam, ktorý spoločnosť pripisuje chráneným hodnotám.“³² Autori postupovali na základe penologickej orientácie a na prvom mieste chceli zdôrazniť, že ustanovenia týkajúce sa násillia musia byť zakotvené ako telesné alebo sexuálne ublíženie spôsobené jednotlivcom. Cieľom je v prvom rade ochrana ich fyzickej a sexuálnej integrity, a nie iba dodržiavanie morálnych zákonov; toto musí tvoriť základ opatrení ustanovených v trestnom zákone.
75. Autori v podstate napadli názor, že sexuálne prečiny v prvom rade predstavujú porušenie dobrých spoločenských mravov a verejnej morálky. Hoci takéto konanie stále možno pokladať za činy, ktoré sú v rozpore s verejnou morálkou, rovnako tak je potrebné zakotviť, že hlavným dopadom násillia, najmä jeho sexuálnych foriem, je vážne ublíženie obeť, ktorej ochrana je primárnou povinnosťou zákona.
76. Autori v súlade s týmto prístupom skúmali viacero koncepcií, ktorých význam sa v čase a v súvislosti s rozdielnym národným kontextom významne vyvíjal. **Text odporúčania nie je reštriktívny a ponecháva voľnosť každému štátu definovať kriminálne prečiny v rámci svojej domácej legislatívy:** predstavuje iba návod a základné princípy, ktorých adaptácia na národný kontext je ponechaná na uváženie každého členského štátu.
77. Nasledujúce vysvetlenia sa týkajú bodov, ktoré autori chceli zdôrazniť bez ohľadu na národné špecifiká.

---

³² Zdroj: Des atteintes aux mœurs et à la pudeur aux agressions sexuelles (Definícia sexuálnych prečinov a fyzických útokov ako sexuálneho napadnutia), Luc-Michel Nivose, pomocný sudca na Francúzskom odvolacom súde (French Court of Cassation), *Chroniques de Droit Pénal séries*, máj 1995, str. 1-3.

Znásilnenie

78. Hoci definovať znásilnenie a sexuálne násilie je výlučnou záležitosťou národnej legislatívy, treba uviesť, že odporúčanie obhajuje kriminalizáciu znásilnenia medzi partnermi alebo manželmi.

Súhlas

79. V rámci legislatívy väčšina krajín je čin stíhateľný, iba ak bol vykonaný bez pasívneho súhlasu partnera. Posúdiť túto skutočnosť je obvykle úlohou súdu. Autori napriek tomu cítili potrebu zdôrazniť, že nedostatok fyzického odporu nemusí nevyhnutne znamenať súhlas; strach alebo obava môžu potlačiť akúkoľvek snahu o odpor, dokonca tak, že to pôsobí ako pasívny súhlas. Použitie sily nemožno merať výlučne podľa úrovne odporu, ktorý kladie obeť.

80. Autori sa odvolávajú na prípady, keď nie je možné poskytnúť súhlas a dá sa uvažovať o prezumpcii absencie súhlasu, napríklad v takýchto prípadoch:

- Ak je čin na obeť vynútený násilím, hrozbou, nátlakom alebo podvodom;
- ak je možné uskutočniť čin, pretože obeť sa nachádza v zraniteľných podmienkach, je nemohúca alebo fyzicky či psychicky oslabená (táto domnienka sa bude vzťahovať iba na činy, ktoré bolo možné uskutočniť vzhľadom na nemohúcnosť alebo fyzické či psychické oslabenie obete, pričom je dôležité preukázať, že prítomnosť takejto nemohúcnosti umožnila páchatelovi narušiť sexuálnu integritu obete). Nemohúcnosť alebo oslabenie obete musia konštituovať prostriedky, pomocou ktorých mohol páchatel dosiahnuť svoj cieľ. Žiadnym spôsobom to nemá za cieľ spochybňovať oslabenie osôb tým, že sa bude zdôrazňovať ich prípadný citový vzťah k páchatelovi, ale skôr ich má ochrániť pred akýmkoľvek zneužitím, ktoré by sa im mohlo prihodiť v súvislosti s ich špecifickou situáciou;
- ak medzi obeťou a páchatelom nastane situácia nerovnej mocenskej pozície, dôvery alebo závislosti; toto je veľmi citlivá otázka, a sú prípady, keď boli ako vinníci zaznamenaní lekári, psychológovia alebo predstavitelia štátu;

- Neplnoleté osoby treba chrániť pred akýmkoľvek zneužitím zo strany členov rodiny v širšom ponímaní, bez ohľadu na to, či sú tieto osoby vydaté/ženatí. Vzťah autority, dôvery a citové vzťahy medzi neplnoletými osobami a rodičmi obvykle kladie neplnoleté osoby do postavenia podriadených, v tomto prípade nikdy nemožno dať rozumný súhlas;
- v situácii, keď páchatel (dospelá alebo neplnoletá osoba) je osoba v príbuzenskom vzťahu s neplnoletou obeťou v priamom rade, je adoptívnym rodičom, bratom alebo sestrou, bez ohľadu na to, či s obeťou žije alebo nie;
- v situácii, keď je páchatelom dospelá osoba, ktorá pravidelne alebo príležitostne býva spolu s obeťou a je pre ňu autoritou;
- adoptívny rodič sa pokladá za pokrvného príbuzného v priamom rade;
- príbuzný v priamom rade alebo adoptívny rodič je rodič, starý rodič alebo prastarý rodič na základe pokrvného alebo adopčného vzťahu;
- berúc do úvahy mnohé existujúce rodinné situácie, ktoré dnes už nespádajú do tradičných kategórií, uvedené definície zahŕňajú aj pestúnov, nevlastných súrodencov, nevlastných rodičov a kohokoľvek, kto žije spolu s príbuzným v priamom rade alebo s inou osobou, ktorá môže stále alebo príležitostne žiť spolu s obeťou a byť pre ňu autoritou. Konceptia „pravidelne žiť s“ je praktický prístup, ktorý musí brať do úvahy hlavné miesto ozajstného pobytu, miesto, kde prebieha každodenný život. Nemusí to byť oficiálne trvalé bydlisko neplnoletej osoby alebo člena rodiny. Takisto aj koncepcia „príležitostne žiť spolu“³³ predstavuje praktický prístup najmä v prípadoch, keď sú neplnoletí krátkodobo s jedným z rodičov. Okolnosti spoločného života a vzťahu autority tvoria spoločne pre neplnoletých mocensky nerovný vzťah.

³³ Zdroj: Modernizácia Trestného zákonníka, týkajúca sa fyzického a sexuálneho násillia v rodine (*La modernisation du Code pénal dans le cas de violences intrafamiliales physiques et sexuelles*), Prof. Hustebaut, University of Louvain School of Criminology, Belgicko, 1996.

Definícia veku plnoletosti v každom štáte

81. Toto vyvoláva otázky ohľadne úlohy štátnych orgánov v oblasti ochrany nepplnoletých, právomoci rodičov, rešpektovania súkromného a rodinného života a záujmov a blahobytu nepplnoletých. Zákonný vek súhlasu so sexuálnym aktom nie vždy zodpovedá veku trestnej zodpovednosti; v dôsledku toho autori používajú termín nepplnoletý a dospelý s odvolaním sa na vek trestnej zodpovednosti a ponechávajú na jednotlivé štáty, aby stanovili vek, pod ktorým existuje nevyvrátiteľná domnienka nemožnosti súhlasu. Pod týmto vekom je súhlas neplatný.

Dôkazné bremeno

82. Pri usvedčovaní podozrivého páchatela násilného činu treba použiť všetky nevyhnutné opatrenia dostupné v súlade s Európskym dohovorom o ľudských právach, a predovšetkým jeho článku 6 odsek 2, v ktorom sa hovorí, že „každý, kto je obvinený z trestného činu, sa považuje za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom“. Autori si uvedomovali, že v oblasti občianskeho práva a pracovného práva (napríklad sexuálne obťažovanie na pracovisku) sa môže bremeno dôkazu preniesť na zamestnávateľa alebo páchatela. Trestné právo však neumožňuje takéto prenesenie dôkazného bremena.³⁴

Občianske právo

Odseky 36 a 37

83. Autori použili príklad Islandu, kde štátom podporovaný finančný systém slúži na kompenzáciu obetí za utrpenú ujmu. Štátne orgány potom začnú súdny proces proti páchatelom, aby od nich získali odškodnenie. Hoci autori nenavrhlí veľmi prepracovaný systém, navrhli, aby štáty uvažovali o zavedení systémov financovania (v akejkoľvek forme), ktorých cieľom by bolo odškodnenie obetí.

³⁴ Táto otázka sa skúma v niektorých členských štátoch Rady Európy, ako je Island a Švédsko.

Súdne konanie

Odseky 38 až 49

84. Základným účelom procesných pravidiel uvedených v týchto odsekoch je ochrana obetí, najmä nepplnoletých. Berú do úvahy Dohovor OSN o právach dieťaťa, ktorý umožňuje, aby deti v prípade potreby mohli využiť právne prostriedky prostredníctvom svojho zástupcu.
85. Odsek 38 sa vzťahuje na článok 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach, a najmä na tieto práva:
- právo na spravodlivé a čestné zaobchádzanie, najmä na objektívne a ohladuplné vyšetrovanie;
  - právo na rešpektovanie súkromia, dôstojnosti, dôvernosti a, okrem iného, právo na neverejné konanie;
  - právo na vypočúvanie v najlepších možných podmienkach, aby sa utrpená ujma dala čo najpresnejšie stanoviť;
  - právo na zákonný prístup k súdnemu spisu a právo byť informovaný o súdnom pojednávaní, vedení prípadu podľa rozhodnutia súdu, vykonaní rozsudku a dátume vypršania rozhodnutia;
  - právo na právnu pomoc.

Intervenčné programy pre páchatelov násilných činov

Odseky 50 až 53

86. Mnohé z navrhnutých intervenčných programov sú stále len pilotnými schémami, ktoré sa usilujú predchádzať recidivite tým, že sa snažia, aby si páchatelia násilných činov uvedomili závažnosť svojho previnenia; programy sa ich snažia naučiť kontrolovať svoje úchylné správanie a vyhýbať sa určitým kritickým situáciám a vstúpajú im techniky spoločenskej komunikácie, ktoré im umožnia vyjadrovať sa nenásilným spôsobom.
87. Programy sa môžu realizovať v štátom schválených špecializovaných otvorených centrách so špeciálne vyškolenými ľuďmi z mimovládnych organizácií, ktorí pracujú predovšetkým so ženami – obeťami násilia a násilníkmi mužmi. Je skutočne veľmi dôležité, aby

tieto dva typy mimovládnych organizácií spolupracovali koordinovane, aby sa dokázali vzájomne dobre pochopiť. Páchatelia by mali prichádzať do týchto centier z vlastnej vôle, na vlastnú žiadosť a po odpykaní si trestu; aby sa zabránilo akémukoľvek opakovaniu ich násilnickeho správania, pracovníci týchto centier by im mali poskytnúť dohľad.³⁵

Dodatočné opatrenia týkajúce sa sexuálneho násillia

Genetická databanka

Odsek 54

88. Vytváranie databánk uchovávajúcich genetické informácie všetkých odsúdených páchatelov sexuálneho násillia, ako aj všetkých neznámych jednotlivcov (neidentifikovaní páchatelia znásillnenia), kde sa vzorka ich biologického materiálu získa od obete, umožní stanoviť profil útočníkov prostredníctvom krížovej kontroly a pomôže ich zatknúť.

89. Zatiaľ čo toto opatrenie má nepochybné výhody pre políciu pri hľadaní identifikovaných alebo neidentifikovaných zločincov, pri jeho realizácii sa má brať do úvahy domáca legislatíva, ktorá je v súlade s príslušnými normami Rady Európy, a to Dohovorom o ochrane jednotlivcov pri automatizovanom spracovaní osobných údajov³⁶, Dohovorom na ochranu ľudských práv a dôstojnosti človeka v súvislosti s aplikáciou biológie a medicíny: Dohovorom o ľudských právach a biomedicíne³⁷ a Odporúčaním č. R (92) 1 Výboru ministrov členským štátom o používaní analýzy deoxyribonukleovej kyseliny (DNA) v trestnom súdnictve.

³⁵ Programy tohto typu existujú v Írsku, na Islande a v Nórsku; pozri Vyhlásenie Pera Isdala na fóre organizovanom Radou Európy v Bukurešti, Rumunsko od 26. do 28. novembra 1998, Koniec domáceho násillia: aktivity a opatrenia (*Ending domestic violence: action and measures*) (dokument EG/BUC (99) 1). Ďalším príkladom sú dánske väzenské služby, ktoré poskytujú pre väzňov odpykávajúcich si trest za násillné správanie vyučovanie v kognitívnych zručnostiach, aby sa im poskytla príležitosť zmeniť svoje správanie. Pozri taktiež programy vytvorené organizáciou MOVE v Írsku.

³⁶ ETS č. 108.

³⁷ ETS č. 164.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násillia v rodine

Odseky 55 až 59

90. Všetky štúdie realizované v členských štátoch identifikujú rodinné prostredie ako miesto, kde sa pácha najväčšie množstvo všetkých druhov násillia na ženách a deťoch. Keďže si autori uvedomujú dôležitosť tejto otázky, navrhujú špecifické opatrenia.

Odsek 55

91. Podľa určitého počtu praktík a/alebo právnych systémov sa násillie páchané v rodine, najmä domáce násillie, považuje za súkromnú záležitosť, ktorá si nevyžaduje právne riešenie. Preto sa autori snažili poukázať na to, že je nevyhnutné, aby členské štáty klasifikovali násillné činy páchané v rámci rodiny ako trestné násillné činy podľa rôznych stupňov ich závažnosti.³⁸

Odsek 56 až 58

92. Autori považujú za potenciálneho páchatela ktorúkoľvek dospelú osobu, pravidelne alebo príležitostne žijúcu s obeťou. Okolnosti spoločného bývania, hoci len príležitostného a bez akéhokoľvek špecifického príbuzenského vzťahu, vytvárajú intímne situácie, ktoré si vyžadujú posilnenie ochrany.

93. Pri takejto situácii je policajný zásah základným faktorom. Policajné zbory by mali mať možnosť, **ak je osoba v ohrození**, vykazať pá-

³⁸ Vláda Spojeného kráľovstva sa zaviazala urobiť všetky aktivity, aby zvýšila bezpečnosť poskytnutú ženám a deťom a ochránila ich pred násillím, a preto je v súlade s odsekom 55. Vláda Spojeného kráľovstva si však nemyslí, že tento odsek sa týka primeraného a odôvodneného fyzického trestania detí ich rodičmi. Právo Spojeného kráľovstva umožňuje rodičom používať fyzické tresty, aby pokarhali svoje deti, samozrejme, pokiaľ tento trest predstavuje skutočne len „primerané trestanie“. Ak je rodič obvinený z toho, že napadol svoje dieťa, a pritom tvrdí, že použil len „primerané trestanie“, súdy musia vziať do úvahy určité faktory, aby mohli posúdiť, či trest bol skutočne primeraným trestaním. Tieto faktory sú:

- charakter a obsah zaobchádzania,
- jeho trvanie,
- jeho fyzické a duševné dosahy,
- pohlavie, vek a zdravotný stav obete.

chatela z bytu okamžite, bez ohľadu na jeho vzťah k bytu, alebo bez ohľadu na akékoľvek protesty ostatných spolubývajúcich. Ustanovenia odporúčania špecifikujú súdne príkazy, ktoré páchatelovi zakazujú priblížiť sa k obydlia a/alebo iným miestam, kde sa nachádza obeť, alebo predbežné opatrenia (keďže podľa konvenčnej legislatívy byt obvykle opúšťala obeť). Takáto úprava, ktorá sa zakladá na tom, aby ochraňovala obeť a ušetrila ju traumy z nutnosti opustiť domov, bola zavedená v Rakúsku a Fínsku.³⁹ Napríklad podľa rakúskeho zákona vykazanie z bytu, uskutočnené policajnými zbraňami, predstavuje administratívne nariadenie, ktoré musí následne potvrdiť rozhodnutie súdu.

Odsek 59

94. Situácia migrujúcich žien je osobitná: ženy môžu utrpieť násilie buď pred emigráciou, alebo po nej. Riziko násilia súvisí aj s ich obmedzeným poznaním jazyka, kultúry a platných právnych ustanovení danej krajiny, čo znižuje ich schopnosť využiť akúkoľvek pomoc. Odporúčanie sa týka tých žien, ktorých právo, aby žili na danom mieste, je podmienené tým, že musia zostať vydaté za násilníka. Zámerom je odstrániť problém vyplývajúci z faktu, že ak sa emigrantka pokúsi vymaniť zo situácie násilia, hrozí jej, že bude vyhodená.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa sexuálneho obťažovania

Odseky 60 a 61

95. V tejto oblasti sa možno priamo odvolávať na text prijatý v rámci Európskej únie (Rezolúcia Rady Európskych spoločností) z 25. mája 1991 o ochrane dôstojnosti pracujúcich žien a mužov, vyzývajúca členské štáty, aby prijali pozitívne opatrenia vo verejnom sektore v súlade s národnou legislatívou, ktoré by mali byť príkladom pre súkromný sektor; Odporúčanie Európskej komisie z 27. novem-

³⁹ Federálny zákon o ochrane proti násiliu v rodine, ktorý v Rakúsku vstúpil do platnosti v máji 1997. V roku 1999 bolo v Rakúsku vydaných 2076 súdnych príkazov. Zákon o obmedzujúcich príkazoch, ktorý vstúpil do platnosti vo Fínsku od 1. januára 1999.

bra 1992 o ochrane dôstojnosti pracujúcich žien a mužov, vyžadujúce od členských štátov, aby prijali opatrenia vo verejnom sektore a aby implementovali zásady a opatrenia na boj proti sexuálnemu obťažovaniu, a Dohovor č. 111 Medzinárodnej organizácie práce o diskriminácii (zamestnanie a povolanie).

96. Situácie sexuálneho obťažovania sú neprípustné, ak: a) takéto správanie je nechcené, prehnané a agresívne voči dotknutej osobe; b) na pracovisku odmietnutie alebo podriadenie sa takémuto správaniu zo strany zamestnávateľov alebo pracovníkov sa explicitne alebo implicitne použije ako základ pre rozhodnutie o zamestnaní takejto osoby; c) takéto správanie vytvára pre dotknutú osobu nepriateľské a potupné prostredie plné zastrašovania.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa mrzačenia ženských pohlavných orgánov

Odseky 62 až 67

97. Existujú medzinárodné nástroje odmietajúce mrzačenie ženských pohlavných orgánov (Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 48/104, prijímajúca Deklaráciu o odstránení násilia na ženách, Rezolúcia Svetovej zdravotníckej organizácie z 10. mája 1994 o zdraví matky a dieťaťa a plánovaní rodiny: tradičné praktiky poškodzujúce zdravie žien a detí (Dohovor o právach dieťaťa, článok 24.3).
98. Bulharsko, Nórsko, Švédsko, Švajčiarsko a Spojené kráľovstvo uzákonili špecifické ustanovenia trestného zákona proti poškodzovaniu pohlavných orgánov, pričom (s výnimkou bulharského ustanovenia) venujú špecifickú pozornosť mrzačeniu ženských pohlavných orgánov.
99. Odporúčanie vyzýva členské štáty, aby uzákonili národnú legislatívu, ktorá by znovu zdôraznila princípy vyhlásené v príslušných medzinárodných nástrojoch.
100. Mrzačenie znamená čiastočné alebo úplné odstránenie orgánu,

a osobitne sú to praktiky ženskej obriezky, resekcie alebo infibulácie.⁴⁰

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násilia v situáciách konfliktu a po ňom

Odseky 68 až 76

101. Treba sa odvolávať na Štatút Medzinárodného trestného tribunálu, prijatý v Ríme v júli 1998. Článok 7 štatútu definuje znásilnenie, sexuálne otroctvo, nútenú prostitúciu, nútené tehotenstvo, nútenú sterilizáciu alebo akúkoľvek inú formu sexualizovaného násilia porovnateľnej závažnosti ako trestné činy proti ľudskosti. Okrem toho článok 8 štatútu definuje znásilnenie, sexuálne otroctvo, nútenú prostitúciu, nútené tehotenstvo, nútenú sterilizáciu alebo akúkoľvek inú

---

⁴⁰ Správa predložená Parlamentnému zhromaždeniu Rady Európy Výborom pre rovnosť príležitostí žien a mužov opisuje tieto praktiky do detailov (dokument AS/EQ (2000) 20 z 18. októbra 2000):

- Dva najrozšírenejšie typy mrzačenia sú resekcia (80 %) a infibulácia (15 %).
- Resekcia je odstránenie veľkej časti klitorisu a labia minora (malých pyskov). Túto formu mrzačenia praktizujú predovšetkým kmene v západnej Afrike. Môže sa to porovnať s odrezaním penisu u chlapcov.
- Infibulácia je resekcia klitorisu a labia minora a odrezanie labia majora (veľké pysky), dva zostávajúce laloky sa zošijú tak, aby zostal len malý otvor na vyprázdňovanie moču a krvi pri menštruácii. Miesto vonkajších ženských ústrojov sa zošije pevnou niťou, ktorá sa prestriháva po svadbe a pri pôrodoch. Infibulácia je charakteristická pre východnú Afriku.
- Jeden druh infibulácie, typický pre západnú Afriku, je, že sa ponechajú labia majora nedotknuté, ale zošijú sa labia minora tak, že vagína je skoro úplne uzavretá.
- Existujú aj iné formy resekcie, vrátane vaginálnej introcie, vkladania kautika (lepťacieho a vypaľovacieho prostriedku) alebo rastlín do vagíny, aby sa vyvolalo krvácanie, alebo aby sa vagína zmenšila, prepichnutie alebo perforácia klitorisu a vypaľovanie klitorisu.
- Tieto operácie, ktoré trvajú okolo 15-20 minút, obvykle vykonávajú tradiční „vyrezávači“, ako je vedúca žena komunity, s nedezinfikovanými nástrojmi a bez anestézie. V bohatších kruhoch sa tieto operácie niekedy vykonávajú v nemocniciach a robí ich kvalifikovaný personál.
- Vek, v ktorom sa mrzačenie vykonáva, sa líši podľa etnickej skupiny a miesta. Môžu to byť len niekoľkodňové bábätká alebo štvor- až desaťročné dievčatá. Niekedy sa mrzačenie odkladá až do dospievania, prípadne sa môže robiť až pri svadbe alebo počas prvého tehotenstva.
- Všetky tieto formy mrzačenia sú nezvratné a škodlivé zdraviu a majú celoživotné následky.

formu sexualizovaného násilia porovnateľnej závažnosti ako vážne porušenie Ženevského dohovoru a ako vojnové zločiny.

102. Pri príprave odporúčania autori monitorovali odhalené prípady znásilňovania počas vojny, nútené tehotenstvá a etnické čistky, ktoré sa vyskytovali v bývalej Juhoslávii. Zaoberali sa otázkami organizovaného násilia páchaného na ženách členmi ozbrojených síl a polície. Rozmach tejto formy násilia dodnes nie je v úplnosti preskúmaný. Skúmajú sa aj prípady jednotlivcov, ktorí využívali svoje právomoci dané štátom ako prostriedok na uskutočňovanie určitých foriem násilia na ženách.⁴¹

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násilia v inštitucionálnom prostredí

Odseky 77 a 78

103. Špecifická charakteristika uväznenia alebo izolácie a právomoc, ktorú má personál nad jednotlivcami v inštitucionálnom prostredí, môže viesť k väčšiemu vystaveniu jednotlivcov situáciám násilia. Ak tieto charakteristiky sťažujú odhalenie tohto druhu násilia, musia byť predmetom politik aktívnej prevencie a súdneho konania.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa nerešpektovania slobodnej voľby pri reprodukcii

Odsek 79

104. Týka sa to zasahovania do slobodnej voľby ženy a fyzickej integrity, čo sa môže objavovať v rôznych situáciách (napríklad praktiky pohlavnej selekcie plodu). V Európe je toto zasahovanie osobitne brutálne v situáciách otvoreného alebo latentného konfliktu.⁴²

---

⁴¹ Pozri zborník zo seminára Znásilnenie je vojnový zločin. Ako pomôcť pozostalým. Poučenie z Bosny – Stratégie pre Kosovo, organizovaného Európskou komisiou (Viedeň, 18.–20. júna 1999), a zborník zo seminára Muži a násilie na ženách, organizovaného Radou Európy, Štrasburg 1999 – EG/SEM/VIO (99) 11 (správa Dubrovky Kocijan Hercigonja o násilí mužov na ženách a deťoch v čase vojny).

⁴² Nedávne prípady v Európe boli zaregistrované počas konfliktu v Juhoslávii.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa zabíjania v mene cti

Odseky 80 až 83

105. V niektorých častiach Európy sa ešte stále vyskytuje vraždenie kvôli očisteniu rodinnej cti. Táto forma násilia zahrňa brutálne vraždy mladých žien členmi ich rodiny – obvykle mladými mužmi, ktorí často ešte nedosiahli vek trestnej zodpovednosti – pre zjavné odklony správania sa žien od tradičných vzorov, chápané ako „zneuctenie“. Autori preskúmali mnoho prípadov takýchto vrážd v Turecku, ako aj svedectvá o prípadoch v iných regiónoch.⁴³ Hoci tieto javy nie sú veľmi rozšírené, považovalo sa za najdôležitejšie, aby odporúčanie spomenulo tieto zvyklosti a stanovilo opatrenia na ich zákaz.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa predčasných svadieb

Odseky 84 až 85

106. Autori odporúčali, aby vek nevyžadujúci súhlas (najmä so svadbou) definovala národná legislatíva.

---

⁴³ Nasledujúce príklady ilustrujú túto prax. Rabia (25-ročná) (august 1995). Rabia sa zamilovala do mladého muža a chcela sa za neho vydať, ale jej rodina bola proti tomu. Utiela s ním a spolu strávili noc na cintoríne, kde mali intímny styk; druhý deň ráno to oľutovala a išla na políciu. Zišla sa rodina a otec povedal, že ak jeho dcéra išla s týmto mladým mužom z vlastnej vôle, potom nemá nič proti nemu a súhlasí s ich svadbou. Na základe tohto vyhlásenia ju poslali domov. Jej nahnevaný otec a bratia však neustále opakovali, že sa už nikdy nebudú môcť pozrieť svojim susedom do očí; rodina bola potupená. Nasledujúci deň odviezli Rabiu s jej matkou autom preč, ale keďže Rabia tušila, že ju chcú zabiť, vyskočila z auta a ukryla sa v jednom obchode. Tam ju našiel jej brat, vytiahol ju za vlasy von a hodil pod kolesá prechádzajúceho traktoru. Neskôr tvrdil, že to bola nehoda. Súd usúdil, že sa stala vražda, tak ako aj v predchádzajúcich prípadoch: podľa miestneho zvyku rodina dievčaťa, ktoré utečie, je vylúčená zo spoločnosti, až kým dievča nezabije. Rodina bola vystavená silnému spoločenskému tlaku. Každý z obvinených bol odsúdený na dvanásť a pol roku väzenia. Medzi rokmi 1994 až 1998 bolo v Sanli Urfa, meste v juhovýchodnom Turecku, zabitých päť dievčat v mene cti. Takéto vraždy sú bežné v regióne a medzi jeho pôvodnými obyvateľmi žijúcimi v mestách.

Príloha I.

Chronológia

Násilie na ženách je jav, ktorý sa neustále vyvíjal v čase, ale ktorý v našich spoločnostiach pretrváva a je aktuálnejší ako kedykoľvek predtým, nech už má akýkoľvek charakter.

Od 18. storočia priemyselné a sociálne revolúcie umožnili mnohým ženám získať prístup k svetu práce a vzdelaniu, no nepriznali im ekvivalentné práva, aké majú muži pri svojich úlohách alebo funkciách.

Až do 20. storočia neboli ženy schopné žiadať rovnaké práva, ktoré boli nakoniec uzákonené až ku koncu storočia. V praxi sú však ženy v spoločenskom, pracovnom a rodinnom živote stále diskriminované; sú prvé, ktorých sa dotýkajú ekonomické a politické krízy; sú hlavnými cieľmi, rukojemníkami a prvými obeťami v konfliktoch na celom svete.

1945: princíp rovnosti žien a mužov bol zakotvený v Charte OSN; táto veľká právnická udalosť v povojnovom období sa týkala 50 národov, ktoré boli odhodlané „potvrdiť vieru v základné práva, v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, v rovnaké práva mužov a žien i národov veľkých i malých“. Charta tiež oprávňuje ženy, aby plne realizovali svoje základné práva, a právne zaväzuje členské štáty Organizácie Spojených národov, aby sa snažili eliminovať všetky formy diskriminácie žien.

1946: formovanie Komisie OSN pre postavenie žien

1975: aby sa ochránilo postavenie žien, ktoré bolo veľmi často vo svete bagatelizované, vyhlásila OSN rok 1975 za Medzinárodný rok žien a v rámci tohto roka zorganizovala prvú svetovú konferenciu v Mexico City.

1976 – 1985: Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 3250 (XXX) vyhlásila desaťročie 1975 – 1985 za Desaťročie pre ženy: rovnosť, rozvoj a mier. 1979: Po tomto vyhlásení Rada Európy založila Výbor pre postavenie žien, ktorého prvoradou zodpovednosťou bolo vytvoriť program Rady Európy, zameraný na podporu rodovej rovnosti. Po ukončení projektu Výbor usúdil, že Rada Európy by mala mať permanentný systém na

skúmanie všetkých aspektov tejto oblasti, a navrhol vytvoriť Výbor pre rovnosť žien a mužov (*Committee for Equality between Women and Men – CAHFM*), medzivládny koordinačný a poradný orgán multidisciplinárnej a medzisektorovej povahy.

1980: Druhá svetová konferencia o problematike žien v Kodani.

1982 – 1986: Hlavnou funkciou Výboru pre rovnosť žien a mužov (CAHFM) Rady Európy je hodnotenie a stimulovanie činnosti Organizácie v prospech zabezpečenia rovnosti žien a mužov a podporovanie prijímania vhodných opatrení nielen na úrovni Rady Európy, ale aj na úrovni členských štátov.

1985: Tretia svetová konferencia, kde sa vyhodnotili a posúdili dosiahnuté výsledky OSN v rámci Desaťročia žien: Rovnosť, rozvoj a mier, konaná v Nairobi (15. – 26. júla 1985).

1987: Po ukončení zadania CAHFM bol založený nový výbor – Európsky výbor pre rovnosť žien a mužov (CEEG). Jeho funkcie boli rozšírené tak, aby podporovali európsku spoluprácu na dosiahnutie skutočnej rovnosti žien a mužov a vhodné opatrenia nielen na európskej úrovni, ale aj na úrovni členských štátov.

1988: Deklarácia Výboru ministrov zo 16. novembra 1988 bola míľnikom v politike Rady Európy v oblasti rovnosti žien a mužov. Potvrďuje, že princíp rodovej rovnosti je neoddeliteľnou súčasťou ľudských práv a že rodovo podmienená diskriminácia je prekážkou realizácie základných práv a slobôd. Jej odstránenie je nevyhnutnou podmienkou demokracie a požiadavkou sociálnej spravodlivosti.

1989: Aby Európsky výbor mohol plniť politiku rovnosti žien a mužov, presunul sa z oblasti sociálnych a ekonomických vecí na oblasť ľudských práv, čo je jednou z hlavných oblastí práce Rady Európy.

1992: Vytvorenie súčasného riadiaceho výboru pre rovnosť žien a mužov (CDEG) bolo ďalším dôležitým krokom opatrení politiky Rady Európy na podporu rovnosti. Jeho povýšenie na riadiaci výbor zvýšilo jeho význam a výsady (vrátane práva na vytvorenie podriadených štruktúr) a demonštrovalo, že rovnosť žien a mužov sa stala pre Radu Európy prioritou.

1995: Štvrtá svetová konferencia o ženách v Pekingu, 14. – 15. septembra 1995.

Akčná platforma, prijatá na tejto konferencii, má niekoľko kapitol, ktoré sa úplne alebo sčasti venujú otázke násillia na ženách (IV. C o ženách a zdraví; IV.E o ženách a ozbrojených konfliktoch).

2000: Na špeciálnom zasadnutí Valného zhromaždenia OSN (New York, 5. – 9. júna 2000) Ženy 2000: rodová rovnosť, rozvoj a mier pre 21. storočie, na ktorom sa oslávilo 5. výročie deklarácie prijatej na konferencii v Pekingu, sa prijala séria „Ďalších krokov a iniciatív na implementáciu Pekinskej deklarácie a Akčnej platformy“ (pozri dokument A/S-23/10/Rev.1 – Valné zhromaždenie, 23. špeciálne zasadanie, dodatok č. 3). Tento text obsahuje novátorské ustanovenia o násillí, keďže definuje zabitie v mene cti a manželské znásillenie ako prax, ktorá sa má zamietnuť.

Príloha II

Definovanie násilia na ženách a dievčatách

Výňatky z Akčného plánu boja proti násiliu na ženách
(dokument EG-S-VL (97) 1)

Informácie uvedené nižšie boli získané prostredníctvom rozoslania niekoľkých dotazníkov vládnych organizáciám, mimovládnych organizáciám a iným orgánom.

Na ilustráciu uvádzame niekoľko typov správania, ktoré autori zahrnuli do oblasti termínu „násilie na ženách“:

Fyzické násilie

Postrkovanie, vrážanie, ťahanie za vlasy, udieranie, bitie, kopanie, popálenie, hryzenie, škrtenie, bodanie, mrzačenie pohlavných orgánov, mučenie, vražda. Závažnosť poranenia je od minimálneho poškodenia tkaniva, zlomených zubov a kostí až po trvalé následky a smrť.

Sexualizované násilie

Akákoľvek nedobrovoľná sexuálna aktivita vrátane sexualizovaných posmeškov a vtipov, zizanie a uškľabovanie, nežiaduce poznámky, exhibicionizmus, nepríjemné pohoršujúce telefonáty, nechcené sexuálne návrhy, nútené sledovanie pornografie alebo nútené zapájanie sa do nej, nechcené dotyky, nútený sex, znásilnenie, incest, praktizovanie sexuálnych aktov, ktoré žena považuje za bolestivé alebo potupné, nútené tehotenstvo, nezákonné obchodovanie so ženami a ich využívanie v sexuálnom priemysle.

Psychické násilie

Výčitky, posmech, zlomyseľné alebo potupné narážky, vyhrážanie, izolácia, opovrhovanie, zastrasovanie, verejné urážky. Takéto správanie obvykle poškodzuje sebadôveru obeť, najmä ak pretrváva dlho.

Ekonomické násilie

Nespravodlivá kontrola prístupu k spoločne zdieľaným zdrojom, napríklad kontrolovanie alebo zákaz prístupu k peniazom v domácnosti, bránenie prístupu partnera/partnerky k zamestnaniu alebo ďalšiemu vzdelávaniu, alebo odmietnutie práva ženy na majetok.

Štrukturálne násilie

Táto forma násilia úzko súvisí s ekonomickým násilím a obsahuje neviditeľné a skryté prekážky, ktoré žene bránia realizovať potenciálne možnosti voľby a svoje základné práva. Tieto prekážky vznikajú a množia sa v samotnej štruktúre spoločnosti: diferenciácia právomoci a mocienských vzťahy (štruktúry) generujú a uzakotňujú nerovnosť.

Duchovné násilie

Správanie, ktoré narúša alebo ničí kultúrnu alebo náboženskú vieru jej zosmiešňovaním alebo trestaním, alebo obeť núti prijať inú vieru.

Väčšina prípadov násilia na ženách je kombináciou fyzického, sexuálneho a psychického násilia podloženého štruktúrnym násilím a niekedy zahŕňa ekonomické a duchovné násilie.

Znásilnenie a sexuálne útoky

V tomto odseku sa hovorí o hlásených prípadoch znásilnenia a sexuálnych útokoch. Nebolo možné urobiť priame porovnania, pretože dostupné údaje zahŕňali rôzne kombinácie hlásených znásilnení, žalôb a/alebo usvedčení zo znásilnenia a s tým súvisiacich trestných činov.

Z analýzy informácií vyplýva niekoľko všeobecných bodov:

- úroveň nahlasovania takýchto prípadov sa veľmi odlišuje v jednotlivých európskych krajinách, v niektorých je táto úroveň porovnateľne vysoká, v iných porovnateľne nízka. Môže to byť spôsobené rôznymi úrovňami tabu, povedomia a dôvery v políciu a iné agentúry;

- v mnohých krajinách sa zaznamenal zvýšený výskyt nahlásených prípadov v poslednom desaťročí, a tieto čísla sa zvyšujú každý rok. Pravdepodobne je to odraz oslobodenia sa od tabu a zvýšenej dôvery v právny trestný systém;
- v niektorých krajinách táto zvýšená viera v trestný právny systém zatiaľ nenachádza oporu v praxi; hoci sa zvýšil počet nahlásených prípadov, podiel prípadov, ktoré sa skončili usvedčením a odsúdením, sa znížil.⁴⁴

Autori mali k dispozícii len dva prieskumy o výskyte tohto druhu násilia; tieto prieskumy boli schopné urobiť určité odhady o rozsahu nahlásených prípadov aj vďaka tomu, že sa pýtali žien na ich skúsenosti. V oboch prieskumoch 20 – 25 % žien uviedlo, že boli znásilnené alebo zažili pokus o znásilnenie. Páchateľmi boli obvykle ich manželia alebo partneri; keď sa znásilnenie vyskytlo v trvalom partnerstve, veľmi pravdepodobne to bola opakujúca sa skúsenosť.

Toto zistenie vyvoláva niekoľko otázok: veľké rozdiely v hlásení prípadov znásilnenia medzi jednotlivými krajinami a pravdepodobne aj v rámci krajiny; znižovanie počtu hlásených prípadov, keďže sú spracovávané oddeleniami trestného právneho systému; obmedzené výskumné údaje o znásilnení v Európe.

Domáce násilie

Informácie poskytnuté autorom jasne ukazujú, že v ostatnom desaťročí sa nahlásilo a zaznamenalo viac prípadov domáceho násilia. Taktiež sa zdá, že sa realizuje viac výskumov v súvislosti s touto problematikou než v súvislosti s inými témami uvedenými v tejto správe. Zvýšenie počtu hlásení týchto prípadov bolo zaznamenané najmä v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, čo ilustrujú čísla získané z rôznych krajín a rôznych typov organizácií. Inými slovami, viacero žien sa obrátilo na políciu, využilo azylové domy a obrátilo sa aj na rôzne ženské organizácie.

⁴⁴ Podiel nahlásených znásilnení v Spojenom kráľovstve, ktoré viedli k odsúdeniu, sa znížilo z 34 % v roku 1977 na menej ako 10 % v roku 1994 (čísla poskytnuté Ministerstvom vnútra UK). Tieto percentá sa majú porovnať s číslami poskytnutými poľským Ministerstvom spravodlivosti, ktoré hovoria o verdiktoch viny v dvoch tretinách hlásených prípadov znásilnenia v roku 1994. Ministerstvo vnútra Spojeného kráľovstva na konci roku 1996 oznámilo, že urobí prieskum príčin zníženia percenta odsúdených v prípadoch znásilnenia.

Domáce zabitie, t.j. prípady, keď muž zabil partnerku, resp. bývalú partnerku, alebo ženy zabili svojho tyrana, sú užitočným indikátorom častého výskytu a závažnosti domáceho násilia a takéto údaje by sa mali pravidelne zbierať. Údaje publikované o Rusku – 5300 úmrtí žien v roku 1991 a 14 000 v roku 1993 – zalarmovali skupinu odborníkov. Ak sú údaje poskytnuté Ministerstvom vnútra správne, ukazujú, že sú 20-krát vyššie ako v USA.⁴⁵

Táto správa sa obmedzuje len na nahlásené prípady domáceho násilia. V mnohých krajinách tvorí domáce násilie značný podiel na trestných činoch voči osobe, v rozsahu od 66 % po 10 %. Niektoré krajiny tiež poskytli informácie z nemocníc, kde podiel úrazov spôsobených napadnutím zo strany partnera bol prekvapivo vysoký. Ďalším náznakom výskytu domáceho násilia bol podiel žien uvádzajúcich násilie alebo krutosť počas rozvodového konania, najvyšším číslom v tomto ohľade bolo 70 %.

Autori boli informovaní o šiestich štúdiách o výskyte domáceho násilia a z ďalších štyroch čerpali informácie. Medzi jednotlivými štúdiami bola až zarážajúca zhoda, keďže vo všetkých sa konštatovalo, že 25 % žien trpí domácim násilím a 6 % až 10 % žien utrpelo násilie v danom roku.

Hoci počet sťažností na domáce násilie, podaných na úrady presadzujúce zákon, je rôzny, zdá sa, že ich množstvo je zhodnejšie ako u prípadov znásilnenia; výsledky prieskumov o ich výskyte sú dostatočne zhodné na to, aby sme mohli vyhlásiť, že každá štvrtá žena v Európe trpí určitou formou násilia zo strany partnera alebo bývalého partnera.

Sexuálne násilie na deťoch, najmä dievčatách

Získané informácie ukazujú, že sexuálne násilie na deťoch a dievčatách sa v poslednom desaťročí stalo skutočne znepokojujúcim problémom. Otázku násilia na všetkých deťoch treba brať veľmi vážne, táto správa sa však zameriava len na dievčatá, pretože sú viac sexuálne zneužívané ako chlapci, najmä členmi vlastnej rodiny. Pravdepodobnosť, že sa dievčatá stanú obeťami násilia, je omnoho väčšia; dievčatá zažívajú sexuálne obťažovanie v detstve a sexuálne útoky v dospelosti.

⁴⁵ Zdroj: The Economist 12. 8. 95.

Tento odsek sa zaoberá nahlásenými prípadmi pohlavného zneužívania detí. Aj tu musíme konštatovať, že ich nahlasovanie sa postupne zvyšuje, ale celkové čísla sú nižšie ako pri znásilnení alebo domácom násilí. Pre deti je omnoho ťažšie nahlasovať takéto činy úradom ako pre ženy. Hoci autori získali iba obmedzené informácie o trestnom stíhaní, odhalené fakty indikujú, že len veľmi málo prípadov došlo až do tohto stádia, takže len veľmi málo útočníkov bolo potrestaných za svoje činy.

Trochu viac informácií sa získalo ohľadne výskytu sexualizovaného násilia, čo ukazuje rozsah nenahlásenia prípadov násilia. Zistenia týchto štúdií sa podstatne odlišujú, od minimálne 8 % až po maximálne 59 % dievčat, ktoré uviedli určitú formu násilia páchaného na nich v detstve. Tieto rozdiely sú spôsobené rôznymi metódami, ktoré výskumní pracovníci používali, ale napríklad aj obdobím, v ktorom sa štúdia realizovala (pred oslobodením sa od tabu, alebo po ňom), definíciou detstva (jeho koniec v 14., 15., 16. alebo 17. roku života) a definíciou sexualizovaného násilia (či obsahuje formy bez penetrácie a či ide o zneužívanie seberovnými alebo dospelými). Tieto zásadné rozdiely v metodológii znamenajú, že nemožno stanoviť, či existujú odchýlky vo výskyte tohto druhu násilia medzi jednotlivými krajinami.

Keďže značný podiel sexualizovaného násilia páchajú členovia rodiny (otec, nevlastný otec, brat, starý otec alebo strýko) a menší podiel páchajú cudzí ľudia, majú sa brať do úvahy skupiny dospelých a seberovných páchatelov, ktorých obeť poznajú. Takáto skupina by mala zahŕňať napríklad rodinných priateľov, seberovných mužského pohlavia, učiteľov, športových trénerov, náboženských vodcov a zamestnancov inštitúcií.

Sexuálne obťažovanie

Autori získali omnoho menej informácií alebo štúdií o nahlásených prípadoch sexuálneho obťažovania.

Niektoré krajiny zaznamenali nárast v počte hlásených prípadov, niektoré uviedli, že žiadne oficiálne správy neboli pripravené. Zo získaných informácií nebolo jasné, či existovali odlišné oficiálne kanály na zber údajov, pretože v mnohých krajinách nie je sexuálne obťažovanie považované za trestný čin. Autori majú len veľmi obmedzené údaje o prípadoch odsúdenia páchatelov a nevedeli určiť, či dôvodom bol ich nepatrný počet, alebo skôr neexistencia mechanizmov na zber údajov.

Odhady urobené zo získaných údajov zo šiestich európskych krajín hovoria o 45 % až 81 % žien vystavených sexuálnemu obťažovaniu na pracovisku, avšak len 5 % až 22 % žien to nahlasuje.

Štúdie ohľadne sexuálneho obťažovania sa v podstate zameriavajú na pracovisko. Obťažovanie, s ktorým sa ženy stretávajú na verejnosti, sa skúma len veľmi zriedka. Nedávne prípady „stopovania“ (*stalking*) v Spojenom kráľovstve (opakované obťažovanie, ktoré zahŕňa sledovanie na ulici, telefonáty, listy a osobný kontakt), uskutočnené mužmi, ktorých obeť skoro vôbec nepoznali, zvýraznili rozsah tohto problému a poukázali na nedostatočné zákonné a ochranné opatrenia, ktoré majú obeť k dispozícii.

Iné výskumné údaje zo Spojeného kráľovstva odhaľujú závažnosť iných „zanedbávaných“ foriem násilia na ženách:

- 63 % žien uviedlo aspoň jednu skúsenosť exhibicionizmu⁴⁶
- dve z troch žien mali urážlivé/obscénne telefonáty⁴⁷
- jedna z desiatich žien má takýto telefonát raz do roka.⁴⁸

Veľké množstvo žien, ktoré sa zúčastnili prieskumu (medzi 50 – 80 % v závislosti od aktivity), povedalo, že sa vyhýbajú určitým aktivitám⁴⁹ (neprechádzajú sa samy v noci, nevychádzajú von samy v noci, nenavštevujú večerné kurzy/iné aktivity, nechodia samy na dovolenky), pretože sa boja o svoju bezpečnosť.

Mrzačenie ženských pohlavných orgánov

Len veľmi málo európskych krajín zbieralo informácie o tejto otázke, okrem Spojeného kráľovstva. Nie je k dispozícii žiadna štúdia o výskyte, ktorá by sa priamo zaoberala týmto problémom, alebo ho riešila.

⁴⁶ Zdroj: Sandra McNeill (1988): Exhibicionizmus – jeho vplyv na ženy in: Ženy, násilie a spoločenská kontrola, Londýn. (*Flashing – its effect on women in Women, Violence and Social Control, London*).

⁴⁷ Zdroj: Projekt na podporu žien v Glasgowe (*Glasgow Women's Support Project*) (1990).

⁴⁸ Zdroj: Obscénne, výhražné a iné obťažujúce telefonáty ženám v Anglicku a Walese (*Obscene, threatening and other troublesome telephone calls to women in England and Wales*): 1982-1992 (1995) Research and Planning Unit Paper 92, Londýn, Ministerstvo vnútra (*Home Office*).

⁴⁹ M. Foley a K. Cook (1995), Prieskum o bezpečnosti žien (*Women's Safety Survey*), nepublikované.

V skutočnosti (pozri porovnávaciu právnu štúdiu) mnohé krajiny v dôsledku nepodloženej alebo zriedkavej evidencie vyhlásili, že sa s týmto problémom nestretli. Organizácia FORWARD zo Spojeného kráľovstva, ktorá študuje problém mrzačenia ženských pohlavných orgánov, odhaduje, že v samotnom Spojenom kráľovstve je ohrozených približne 10 000 dievčat ročne.

Obchodovanie s ľuďmi a sexuálny priemysel

Niekoľko krajín zaznamenalo zvýšenie obchodovania s ľuďmi v rámci Európy a do Európy z iných častí sveta. Tento nárast zasa odráža rast sexuálneho zneužívania v Európe, kde sa objavujú nové formy, vrátane tých, ktoré používajú také technológie, ako je sex v televízii, virtuálny sex a počítačová pornografia.

Bol zaznamenaný nárast obchodovania s ľuďmi medzi európskymi krajinami (obete smerujú z východnej do západnej Európy), ktorý má rôzne formy, počnúc únosmi až po agentúry podvodných manželstiev a zavádzanie žien o tom, kde budú pracovať a čo budú robiť v budúcnosti.

V tejto problematike sa treba odvolávať na Odporúčanie č. R (2000) 11 Výboru ministrov pre členské štáty, aby prijali opatrenia proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom sexuálneho zneužívania a vypracovali k tomu vysvetľujúcu správu, ako aj iné relevantné publikácie.⁵⁰

---

⁵⁰ Odporúčanie č. R (2001) 11 Výboru ministrov členskými štátom o aktivitách proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom sexuálneho zneužívania, prijaté 19. mája 2000. <http://www.humanrights.coe.int/equality>.

Príloha III

Vyhlásenie delegácie Švédska

Švédsko víta a podporuje toto odporúčanie a považuje ho za dôležitý nástroj na boj proti násiliu na ženách a významný krok vpred na podporu rovnosti medzi ženami a mužmi. Čo sa týka odporúčaných opatrení v právnej oblasti si však Švédsko vyhradzuje právo aplikovať národné zákonodarstvo.